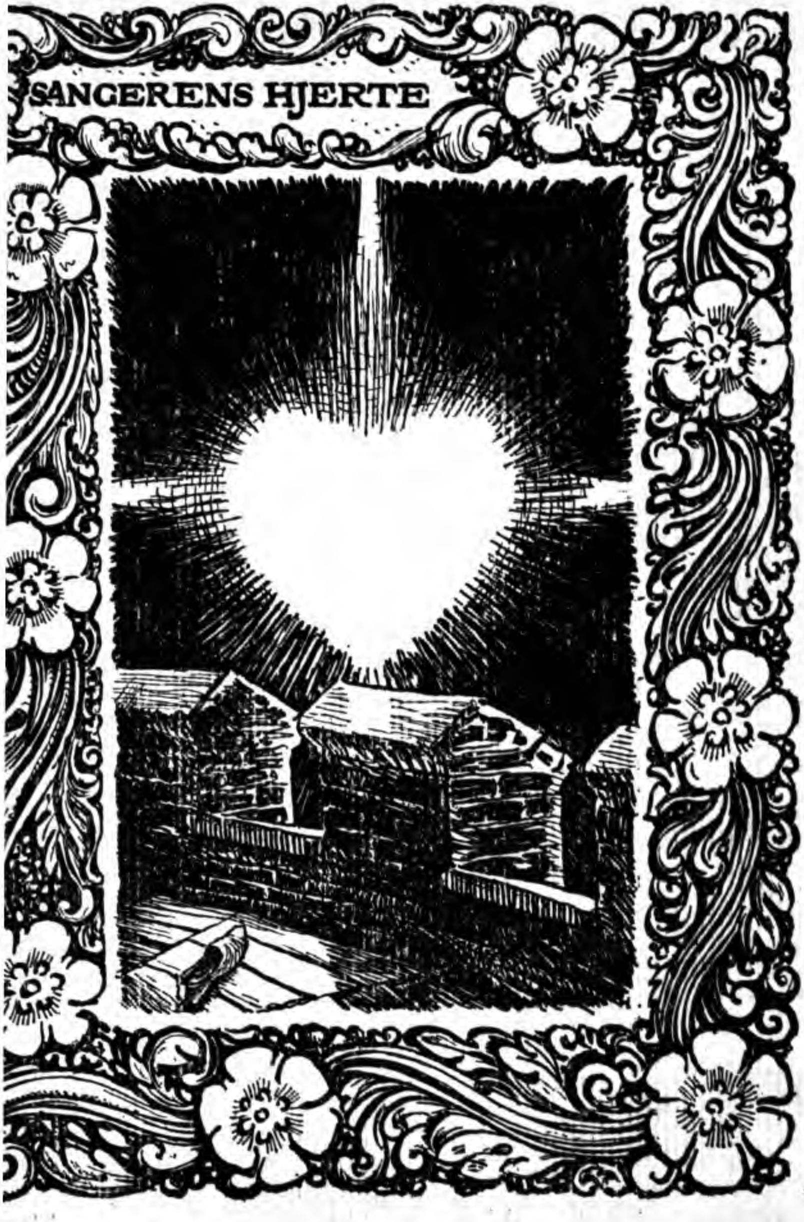

SANGERENS HJERTE

FORTIDS SAGN OG SANGE

AF

KR. NYROP

BIND III

SANGERENS HJERTE

KØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
1908

Omslag og vignetter af HANS TEGNER

KØBENHAVN. TRYKT HOS F. E. BORDING

ning
.39
'3

INDHOLD

l.7k.

FRA middelalderens litteratur klinger sagnet om sangerens hjerte os i møde på forskellige sprog og i forskellige tonarter. Det beretter om elskovs glæde i skyldfri brøde, om livets højeste lykke og lykkens bratte afslutning, om klaffer og skinsyge og en krænket ægtemands barbariske hævn.

Sagnet er fantastisk og tragisk; i Sydfrankrig er det knyttet til en bekendt trubadurs navn, i Nordfrankrig fortælles det om en trouvère og i Tyskland om en minnesanger. Efter middelalderen lever det videre i viser og ballader, i noveller og romaner, og endnu i vore dage synger bønderne om det mange steder på landet i Danmark, Sverrig og Tyskland.

Til trods for de mange former, i hvilke det er os overleveret, er det dog umuligt

I
TRUBADURENS ROMAN

FRA middelalderens litteratur klinger sagnet om sangerens hjerte os i møde på forskellige sprog og i forskellige tonarter. Det beretter om elskovs glæde i skyldfri brøde, om livets højeste lykke og lykkens bratte afslutning, om klaffer og skinsyge og en krænket ægtemands barbariske hævn.

Sagnet er fantastisk og tragisk; i Sydfrankrig er det knyttet til en bekendt trubadurs navn, i Nordfrankrig fortælles det om en trouvère og i Tyskland om en minnesanger. Efter middelalderen lever det videre i viser og ballader, i noveller og romaner, og endnu i vore dage synger bønderne om det mange steder på landet i Danmark, Sverrig og Tyskland.

Til trods for de mange former, i hvilke det er os overleveret, er det dog umuligt

at afgøre, hvor det oprindelig hører hjemme. I alle de lande, hvor det kan eftervises, synes det at være en fremmed fugl. Ingen véd, hvorfra den er kommet flyvende. Men hvor den end har slået sig ned, har man gerne lyttet til dens sang, der klang så indsmigrende blødt og samtidig så skærende hårdt; den vakte på een gang glæde og gysen.

Hør nu, hvorledes den mærkelige fugl sang i Provence, da de sydfranske borge genlød af trubadurernes digte om kærlighed og krig, og stolte riddere og skønne damer tiljublede dem deres bifald.

»Guilhem de Cabestaing var en ridder, der boede i provinsen Roussillon, som grænser op til Catalonien og Narbonne. Han var meget afholdt og desuden anset såvel for sin dygtighed i våbenbrug som for sin høviske optræden. I Roussillon levede der også en fornem dame, som hed fru Seremonda; hun var gift med Ramon, der ejede borgen Roussillon; han var mægtig og fornem, men ondsindet, vild, grusom og stolt.

Guilhem de Cabestaing elskede fru Seremonda med oprigtig kærlighed, og han digtede sange til hendes pris. Og hun, der var ung og smuk, fin og yndig, elskede ham mere end nogen anden i denne verden. Dette blev fortalt til Ramon, og han, der var vredagtig og skinsyg, undersøgte sagen. Han erfarede, at det forholdt sig rigtigt, og han lod sin hustru strengt bevogte.

Da Ramon en dag mødte Guilhem de Cabestaing, der var uden følge, dræbte han ham, rev hjertet ud af brystet på ham og lod sin væbner bære det hjem. Han lod det stege og tilberede med krydderier; derpå gav han sin hustru det at spise. Efter at hun havde spist det, fortalte Ramon hende, hvis hjerte det var. Ved at høre dette mistede hun bevidstheden; men da hun atter kom til sig selv, sagde hun: »Så fin er den spise, du har givet mig, at jeg aldrig mere vil tage nogen anden føde til mig.«

Da han hørte dette, skyndte han sig hen efter sit sværd for at hugge hende ned,

men hun løb hen til balkonen, styrtede sig ud og døde på stedet.«

Guilhem de Cabestaing er navnet på en trubadur, der levede i slutningen af det tolvte og begyndelsen af det trettende århundrede (1180—1212). Han digtede og sang om kvinder og kærlighed, om hjertets ømme længsler og elskovens berusende glæde. Men der var stærkere glød i hans digte end i de andre ridderlige trubadurers, en flammende lidenskab synes at have inspireret ham; vi finder hos ham som et stærkt pust fra et bevæget liv i lidenskab og begejstring, derimod intet eller kun lidt af den konventionelle lyrik, som er så almindelig i de gamle trubadursange. Han måtte have følt og gennemlevet den hede elskov, han sang om. Derfor knyttedes der efter hans død den mærkelige historie til hans navn, som ovenfor er gengivet i oversættelse efter en text fra slutningen af det trettende århundrede. Den melder, som vi har set, om hans kærlighedsforhold til en fornem ridders hustru, om deres hemmelige el-

skovslykke og om dens bratte, tragiske afslutning.

Historien berettes også på en noget anden måde i et manuskript fra det fjortende århundrede. Her har fortællingen fået en langt udførligere udformning; hele stoffet er lagt novelleagtigt til rette, men det tragiske og barbariske slutningsmotiv er bevaret uforandret. Jeg meddeler også denne redaktion, da den frembyder adskillig interesse i kulturhistorisk henseende, men nogen stor fortællekunst har dens forfatter ikke lagt for dagen. Jeg udelader flere kejtede gentagelser og omskriver enkelte udtryk, men holder mig iøvrigt så nær til den gamle text, som forholdene tillader:

»Ramon af Roussillon var, som det er almindelig bekendt, en tapper baron. Han havde til hustru fru Margarida, den skønneste kvinde, der levede på den tid, og hun var i besiddelse af alle herlige egenskaber, alle gode dyder og stor høviskhed. Nu hændte det, at Guilhem de Cabestaing, der var søn af en fattig rid-

der, kom til Ramons borg og fremstillede sig for ham og spurgte, om han kunde få lov til at tjene ham. Ramon, der syntes, at han så godt ud og antog ham for at være af god slægt, sagde til ham, at han skulde være velkommen, og at han kunde bo hos ham.

Således kom Guilhem til at tjene hos den herre Ramon af Roussillon, og snart vidste han at gøre sig afholdt af alle på borgen, både høje og lave. Så yndet blev han, at Ramon selv foreslog ham at træde i tjeneste hos hans hustru, fru Margarida. Således skete det. Guilhem bestræbte sig fra nu af endnu mere for at være fuldkommen i ord og handling. Men så hændte det, at fru Margaridas sind blev optaget af kærlighed. Guilhems væsen såvel som hans tale og hans ydre behagede hende så meget, at hun en dag sagde til ham:

— Sig mig, Guilhem, hvis en kvinde viste ved tegn, at hun havde fattet kærlighed til dig, vilde du så vove at elske hende?

Guilhem, der vel anede meningen, svarede ganske åbenhjertigt: Ja, hvis jeg forstod, at disse tegn var sande.

— Ved den hellige Johannes, sagde hun, du har svaret vel, som det sig anstår en høvisk ridder. Men nu vil jeg prøve dig, om du kan dømme og forstå, hvilke tegn der er sande og hvilke ikke.

Da Guilhem havde hørt disse ord, svarede han: Min frue, gør ganske som det måtte behage Eder. Han begyndte at gruble, og strax satte kærligheden hans sind i bevægelse og rørte hans hjerte. Fra nu af trådte han i kærlighedens tjeneste, og han begyndte at digte skønne og muntre sange og viser til yndefulde melodier. Alle, også borgens frue, søgte at få at vide, til hvis pris han sang.

Kærligheden, som belønner sine tro tjenere, når den finder det for godt, vilde nu takke ham for hans tjeneste. Den fyldte derfor ganske hendes hjerte med ømme tanker og søde længsler, så at hun hverken fandt ro dag eller nat, men altid måtte tænke på Guilhems høviskhed og

tapperhed. En dag, da hun traf Guilhem, sagde hun til ham:

— Guilhem, sig mig nu, om du har forstået mine tegn, om de er sande eller ej.

Guilhem svarede: Min frue, så sandt hjælpe mig Gud, fra det øjeblik af, at jeg blev Eders tjener, har jeg ikke haft nogen anden tanke i mit hjerte, end at I var den bedste kvinde, der nogensinde har levet, og den mest sanddru i ord og handling. Det mener jeg nu, og det vil jeg mene hele mit liv.

Hun svarede: Guilhem, jeg siger dig, at, så sandt Gud beskytte mig, skal du aldrig blive skuffet i din tro, så vidt det står til mig; heller ikke skal din hengivenhed forblive ubelønnet.

Og hun udstrakte sine arme og kyssede ham blidt. Det skete i værelset, hvor de to havde siddet og talt, og nu begyndte deres kærlighedsforhold.

Længe varede det ikke, før onde tunger, dem Gud forbande, begyndte at tale herom; andre gættede sig til det af hans sange, som man antog var rettede til fru

Margarida. Sålænge talte man derom både her og der, at det tilsidst også kom Ramon for øre. Det smertede ham overordentlig meget og han blev stærkt opbragt derover, dels fordi han mistede Guilhem, som han holdt meget af, men endnu mere på grund af den vanære, hans hustru bragte over hans navn.

En dag hændte det, at Guilhem var draget ud på fuglejagt, blot ledsaget af een svend. Medens han var borte, lod Ramon spørge, hvor han var henne; en væbner svarede ham, at han var redet ud for at jage med høg, og at han rimeligvis jagede i den og den egn.

Strax væbnede Ramon sig, men han skjulte sine våben. Han lod sin hest føre frem, og derefter red han bort i den retning, som var blevet ham angivet. Han red så længe, til han traf ham.

Da Guilhem så ham komme, undrede han sig højligt derover og blev urolig i sindet. Han red ham i møde og sagde: Min herre, vel mødt; men hvorledes kan det være, at I kommer her så alene?

Ramon svarede: Guilhem, det er dig, jeg søger, for at vi kan gøre vort mellemværende op.

Da Guilhem svarede undvigende og benægtende, afbrød Ramon ham med disse ord: Hør op med sådanne udflugter, og ved den troskab, du er mig skyldig, svar mig nu sandt på hvad jeg vil spørge dig om.

— Ved den levende Gud, svarede Guilhem, når det er Eders ønske, skal jeg svare ærligt og sandt.

— Guilhem, ved Gud og den hellige Tro, sig mig, om du synger om nogen kvinde, som du er bundet til ved kærlighed?

Guilhem svarede: Herre, hvorledes skulde jeg synge, om jeg ikke følte kærligheden i mig. I må vel vide, og det er sandt, at kærligheden har mig fuldstændig i sin magt.

— Det tror jeg gerne, thi ellers vilde du ikke kunne synge så skønt, men jeg ønsker at vide og beder dig sige mig, hvem er den kvinde?

— Herre, svarede Guilhem, pas vel på

hvad I spørger mig om. Det er dog ret og billigt, at man ikke tvinges til at røbe, hvem man elsker. Sig mig, om I ved, hvad Bernart de Ventadorn siger herom:

> **I een ting er jeg såre listig:**
> **Hvis man om hendes navn mig spørger,**
> **Jeg uden tøven lyver dristigt!**
> **Ti sikkert var det meget ilde,**
> **Om den som held i elskov har,**
> **Sit hjærtes løndom røbe vilde**
> **Til en, der ej hans hjælper var.**

Tilsidst nødtes dog Guilhem til at tale, og han sagde: Så vid da, herre, at jeg elsker Eders hustru fru Margaridas søster, og jeg tror, at hun gengælder min kærlighed. Nu har jeg sagt det, og jeg beder Eder, at det ikke må komme mig til skade.

— Jeg lover og sværger dig, sagde Ramon, at jeg skal hjælpe dig med at fremme din sag så meget, det står i min magt. Således gjorde han ham tryg, og han tilføjede: Jeg ønsker, at vi begge strax rider hen til hende, hun bor jo her i nærheden.

— Jeg ønsker intet hellere og beder dig selv derom, svarede Guilhem.

Derefter red de begge til hendes borg. Da de var ankomne, blev de vel modtagne af Robert de Tarascon, der var gift med fru Agnes, fru Margaridas søster. Ramon spurgte efter fru Agnes, han tog hende ved hånden og førte hende ind i hendes værelse, hvor de satte sig på sengen. Han sagde da til hende: Sig mig nu, svigerinde, ærligt og åbent, om Du elsker nogen med virkelig kærlighed. Da hun svarede bekræftende, vilde han vide, hvem det var, og efter nogen vægring tilstod hun, at det var Guilhem de Cabestaing. Dette sagde hun, fordi hun havde set, at Guilhem var bedrøvet og opfyldt af mørke tanker; hun vidste, at han elskede hendes søster, og hun var bange for, at Ramon skulde have fattet mistanke til Guilhem.

Da Ramon havde hørt hendes svar, blev han meget glad; men fru Agnes fortalte sin mand, hvad hun havde sagt, og han sagde, at hun havde handlet rigtigt, og gav hende sit ord på, at hun trygt kunde

gøre og sige ganske som hun vilde for at frelse Guilhem.

Fru Agnes kaldte derefter Guilhem ind i sit værelse og opholdt sig dér alene med ham så længe, at Ramon blev overbevist om, at der virkelig var en kærlighedsforståelse imellem dem, og at alt det, der var blevet ham fortalt, ikke var sandt. Om aftenen spiste de alle fire sammen i stor glæde, og efter måltidet lod fruen de to gæsters seng rede nær ved døren, der førte ind til hendes værelse, og Ramon følte sig helt sikker på, at de to elskede hinanden.

Den følgende morgen spiste de alle fire på ny sammen, og de skiltes i bedste forståelse. Ramon red hjem til Roussillon og fortalte sin hustru alt, hvad han havde erfaret om Guilhem og hendes søster; herover blev fru Margarida meget bedrøvet, og hele natten tænkte hun på, hvad hun havde hørt. Den næste morgen sendte hun bud efter Guilhem, og da han kom, kaldte hun ham troløs og falsk. Guilhem bad hende om tilgivelse og til-

føjede, at han ikke havde forbrudt sig i noget, og han fortalte hende nøjagtigt alt, hvad der havde tildraget sig. Hun lod da gå bud efter søsteren, og af hende fik hun det bekræftet, at Guilhem ikke havde begået nogen brøde; derfor bød og pålagde hun ham, at han skulde digte en sang, i hvilken han åbent sagde, at han ikke elskede nogen anden kvinde end hende. Han digtede da en sang, som begyndte: Så sød en længsel elskov ofte mig lader føle.

Da Ramon af Roussillon hørte denne sang, som Guilhem havde digtet om hans hustru, lod han ham strax kalde for at tale med ham. Mødestedet lå uden for borgen, og så snart Guilhem kom, huggede han hovedet af ham og gemte det i et skrin; så rev han hjertet ud af hans bryst og lagde det ved siden af hovedet. Derefter gik han hjem til borgen, hvor han lod hjertet stege og anrette for sin hustru. Hun spiste det uden at ane, hvad det var.

Da hun havde spist det, rejste Ramon sig og fortalte hende, at det var Guilhems hjerte, hun havde spist; som bevis frem-

tog han det afhuggede hoved, og han spurgte hende, om maden havde smagt hende godt.

Hun hørte hans spørgsmål, hun så hovedet og kendte det, og hun svarede, at den havde smagt hende så vidunderlig godt, at aldrig skulde nogen anden spise eller drikke borttage den herlige smag, som Guilhelms hjerte havde efterladt.

Da Ramon hørte disse ord, styrtede han løs på hende med sit sværd, men hun skyndte sig hen til døren, der stod åben ud til balkonen, kastede sig ned fra denne og slog sig ihjel på stedet.

Denne ulykkelige begivenhed blev kendt i hele Roussillon og i alle de lande, som hørte ind under kongen af Aragonien. Der var overalt stor sorg over Guilhem de Cabestaing og fru Margarida, hvis død Ramon havde voldet på en så skændig måde. De to elskendes slægtninge sluttede sig sammen, og i forbindelse med alle trofaste elskere forfulgte de Ramon med ild og sværd.

Da kong Alfons af Aragonien havde

hørt om sagen, rejste han til stedet; han lod Ramon gribe, ødelagde hans borg og hans marker og lod Guilhem og fru Margarida jorde i een grav foran indgangen til kirken i Perpignan, og det blev skik og brug, at alle riddere i Roussillon, Sardagna, Cofolen, Peiralada og andre grevskaber hvert år hædrede deres minde på deres dødsdag, og alle mænd og kvinder, som elskede trofast og ømt, bad for deres sjæle.

Men Ramon blev holdt fangen af kongen af Aragonien, og han døde i fængslet. Alle hans ejendele blev overladt til Guilhems familie og til slægtninge og nærpårørende af fru Margarida, som døde for ham.«

Man har tidligere været tilbøjelig til at antage, at beretningen om Guilhems barbariske skæbne var historisk, at vi her havde et mærkeligt og oprørende exempel på, hvor forfærdeligt en krænket ægtemand kunde hævne sig i middelalderen, til hvilket grusomt dyr han kunde omskabes, når hans ære blev trådt for nær.

Tilsyneladende er også alt i den bedste

orden. Den korte biografi må være skrevet næppe mange årtier efter Guilhems død (1212) og vilde altså kunne støtte sig til samtidiges vidnesbyrd; de tre hovedpersoner er alle historiske, og selve indholdet synes ikke at kunne betegnes som usandsynligt.

Hvad først forholdet mellem Guilhem og fruen til Roussillon angår, frembyder det intet, som på noget punkt kan overraske os. Tværtimod. At en trubadur forelskede sig i en gift kvinde, skrev sange til hendes pris og trådte i nærmere forbindelse med hende, er i den bedste overensstemmelse med alt, hvad vi véd om datidens forhold. Blandt de mange konventionelle forestillinger, man dengang i det raffinerede og højt kultiverede fornemme selskab havde om kærlighed, var også den, at den rette kærlighed (*l'amour courtois*) vanskeligt kunde findes mellem ægtefæller, men kun i et frit forhold; en trubadur kunde derfor dårligt inspireres af sin hustru, men kun af en anden kvinde, helst en andens hustru, hvem han nær-

mede sig i underdanig hyldest og tilbad i glødende begejstring, uden at han dog nogensinde turde røbe, hvem der var den egentlige genstand for hans flamme. En hemmelighedsfuld tavshed måtte hvile over deres forhold, skjule det for verdens øjne og derved forøge fortryllelsen.

Hvad derefter ægtemandens hævn angår er den raffineret grusom og utrolig rå; men man turde dog næppe af den grund afvise den som umulig og uhistorisk. De gamle krøniker melder om mange voldshandlinger, der i barbari næppe står meget tilbage for Ramons hævn.

Der synes således næppe noget til hinder for, at biografien af Guilhem de Cabestaing kunde være fuldstændig historisk, intet i den kan siges at støde an mod de virkelige forhold i middelalderen, og dog er det ganske utvivlsomt, at den er opdigtet fra ende til anden. Det eneste historiske i den er i virkeligheden de optrædende personer. Her som så hyppigt er en gammel fortælling blevet fornyet ved at knyttes til nye navne.

En gammel barbarisk kærlighedshistorie er nået til Provence; den genfortælles her, og for at give den større interesse lokaliserer fortælleren den dristigt. Han lader den foregå i Roussillon, henlægger scenen til en bekendt borg og lader dramaet udspilles mellem kendte personer, der var døde nogen tid i forvejen.

Her har imidlertid den provençalske fortæller været ret ubehændig; en nærmere undersøgelse af de historiske forhold viser strax, at de optrædende personer umuligt kan have spillet den rolle i fortællingen, som tillægges dem.

Kong Alfons af Aragonien, der skulde have hævnet de to elskende, døde allerede 1196. Fru Seremonda (hendes historiske navn er Saurimunda de Petralata), for hvis skyld Guilhem de Cabestaing skulde være blevet dræbt 1212, var dengang gift for tredie gang og kan da vel næppe have været så helt ung. Hendes ægteskab med grev Ramon af Roussillon varede fra 1197 til senest 1210. Det er hermed tilstrækkelig godtgjort, at hun ikke kan have be-

gået selvmord på grund af at hendes mand, der rimeligvis døde 1210, skulde have dræbt Guilhem de Cabestaing, der først er død efter 1212! Endelig véd vi fra ganske pålidelig kilde, at hun først døde 1221, og at hun således længe overlevede sin mand Ramon og sin foregivne elsker!

Fra Provence vandrede fortællingen til Italien, og her er den bleven udnyttet af ingen ringere end Boccaccio, der har skrevet en fin lille novelle (Decamerone IV, 9.) over den. Det mærkelige er nu imidlertid, at Boccaccio, der selv meddeler, at han har benyttet en provençalsk kilde, ikke kender noget til trubaduren Guilhem de Cabestaing, men derimod gør en ridder ved navn Guiglielmo Guardastagno til hovedhelten i sin novelle. Der er af denne og forskellige andre grunde en vis sandsynlighed for, at fortællingen i Provence oprindelig har været knyttet til en ridder Guardastaing og først senere på grund af navnelighed er bleven overført på trubaduren Cabestaing. Muligvis har man altså her som så hyppigt i sagnagtige fortæl-

linger sat et bekendt historisk navn i stedet for et ukendt og uhistorisk.

Boccaccios novelle lyder således:

»Efter hvad folk fra Provence fortæller, levede der engang dér i landet to ædle riddere; de var begge rige og havde både borge og vasaller under sig. Den ene af dem hed Messer Guiglielmo Rossiglione, den anden Messer Guiglielmo Guardastagno. Da de begge var særdeles dygtige i våbenbrug, holdt de meget af hinanden, og de plejede at drage sammen til turneringer, dystløb og andre våbenlege; de var begge iført samme dragt. De boede dog hver i sin borg, og de to borge lå vel ti mile fra hinanden. Guiglielmo Rossiglione havde en meget skøn og yndefuld hustru, og nu hændte det, at Guiglielmo Guardastagno til trods for det venskab og broderskab, som var imellem dem, forelskede sig i hende; og han viste sin kærlighed snart på een måde og snart på en anden, således at hun tilsidst blev opmærksom derpå. Da hun vidste, at han var en meget tapper ridder, behagede det

hende, og hun begyndte selv at fatte kærlighed til ham, og hendes kærlighed voxede i den grad, at hun ikke ønskede andet end ham, ikke elskede andre end ham og ikke brød sig om andet, end at han skulde elske hende. Det varede heller ikke længe, før dette indtraf; de mødtes een gang og mange gange og elskede hinanden lidenskabeligt. Da de blev mindre forsigtige, hændte det, at manden opdagede det. Han blev yderst harmfuld herover, og det store venskab, han nærede for Guiglielmo Guardastagno, forandrede sig til et dødeligt had. Men han forstod bedre at skjule sine følelser, end de to elskende havde forstået at skjule deres kærlighed, og i sit stille sind fattede han den plan at dræbe sin tidligere ven.

Medens Guiglielmo Rossiglione var optaget af disse tanker, kom der bud om, at der skulde holdes en stor turnering i Frankrig, og dette meddelte han strax Guardastagno, og han lod ham vide, at hvis han vilde komme og besøge ham, så kunde de overveje i fællesskab, om de

skulde tage afsted til turneringen og træffe de nærmere forberedelser. Guardastagno blev meget glad over dette bud, og han lod svare, at han den næste dag skulde komme og spise til aften med ham.

Da Rossiglione hørte dette, tænkte han, at nu var tiden kommet for ham til at udføre sin plan og dræbe ham. Den næste dag bevæbnede han sig, og sammen med nogle tjenere red han ud; da han var kommet omtrent en mils vej bort fra sin borg, lagde han sig på lur i en skov, som Guardastagno måtte komme igennem. Han ventede en god stund på ham, og endelig så han ham komme; han var våbenløs ligesom de to svende, der fulgte ham. Da han var kommet til et sted, der var gunstigt for Rossiglione, angreb denne nidding og forræder ham og råbte: »Nu skal du dø«. I samme øjeblik han råbte dette, jog han lansen i brystet på ham. Guardastagno fik hverken tid til at forsvare sig eller fremføre et ord; han styrtede gennemboret til jorden og døde et øjeblik efter. Uden at se hvem drabs-

manden var, kastede de to tjenere deres heste om og flygtede så hurtig de kunde tilbage til deres herres borg.

Rossiglione sprang af hesten, greb sin kniv, skar brystet op på Guardastagno og udrev med egne hænder hans hjerte, svøbte det ind i sin lansevimpel og gav en af sine tjenere det at bære. Derpå steg han til hest, efter at han strengt havde pålagt dem alle ikke at sige et ord om, hvad der var forefaldet, og da det allerede var ved at blive mørkt, red han tilbage til sin borg. Hans hustru, der havde hørt, at Guardastagno skulde komme og spise til aften, ventede ham i stor længsel; da han ikke kom, sagde hun til sin mand: »Hvorledes kan det vel være, at den herre Guiglielmo Guardastagno ikke er kommet endnu?« Hertil svarede manden: »Han har sendt mig bud, at han ikke vil kunne komme før i morgen«. Herover blev hun noget urolig.

Da Guiglielmo Rossiglione var steget af hesten, havde han ladet kokken kalde til sig og sagt til ham: »Tag dette vildsvine-

hjerte og tilbered det så lækkert, som du på nogen måde er i stand til. Når jeg så sidder ved bordet, skal du sende mig det ind på et sølvfad.« Kokken tog det og anvendte al sin kunst og omhu på det; han tilberedte det med mange fine krydderier, og han lavede en ret af det, der var overordentlig velsmagende.

Da spisetiden kom, satte Messer Guiglielmo sig til bords med sin hustru. Maden blev båret ind; men han, hvis tanker var optaget af den misgerning, han lige havde begået, spiste kun lidt. Kokken sendte så den særlige ret ind, og den blev stillet hen foran borgens frue; Guiglielmo, der nu var blevet i bedre humør, roste den i høje toner for hende. Fruen, hvis sind var tungt, spiste af den; den forekom hende god og velsmagende, og hun spiste den fuldstændig op.

Da ridderen så, at hun havde spist alt, sagde han: »Min frue! Hvorledes har denne ret behaget dig?« Hun svarede: »Min husbond! I sandhed, den har behaget mig i høj grad.« »Så sandt Gud hjælpe mig,

sagde da ridderen, det tror jeg gerne, og jeg forbavses ingenlunde over, at det, som du elskede over alt andet i levende live, nu også har behaget dig, da det ikke lever længere.« Da hun havde hørt dette, tav hun stille en kort stund, og derpå sagde hun: »Hvad mener du? hvad er det, du har givet mig at spise?« Ridderen svarede: »Hvad du har spist har engang været Messer Guardastagnos hjerte; det var ham du elskede, utro kvinde, og derfor har jeg med egne hænder revet hjertet ud af hans bryst.« Om hun blev bedrøvet, da hun hørte dette om den, som hun elskede over alt, behøver ingen at spørge; efter en stunds forløb sagde hun: »Du har handlet som en svigefuld og ond ridder. Thi, hvis jeg har skænket ham min kærlighed uden tvang fra hans side, og hvis jeg dermed har krænket dig, så er det mig og ikke ham, som burde undgælde derfor. Men det forbyde Gud, at jeg nogensinde indtager nogen anden føde efter at have spist en så ædel ret som den tapre og høviske ridder Guiglielmo Guardastag-

nos hjerte«. Med disse ord rejste hun sig, gik hen til et vindue og kastede sig uden betænkning baglæns ud af det. Vinduet var så højt over jorden, at hun slog sig ihjel på stedet, og hendes legeme blev helt knust. Da Messer Guiglielmo så dette, forfærdedes han, og det forekom ham, at han havde handlet ilde. Da han frygtede grevens og de andres vrede, lod han sin hest sadle og red bort.

Den følgende morgen rygtedes det over hele egnen, og Guardastagnos og Rossigliones Folk hentede under megen sorg og klage de to døde legemer, og de blev lagt i den samme grav i borgfruens egen kirke. Oven over graven blev indridset vers, som sagde, hvem de var, og hvad de hed, og som forklarede, hvorledes de var døde og grunden dertil.«

II
ET GAMMELT KÆRLIGHEDSDIGT

SAGNET om sangerens hjerte fortælles også nord for Loire, og vi træffer det tilmed her adskilligt tidligere end i Provence. Allerede i begyndelsen af det tolvte århundrede er det blevet behandlet i en *lai*. De såkaldte *lais* er korte fortællende digte; de handler i almindelighed om kærlighed, bevæger sig hyppigt i en yderst fantastisk verden og har snart et lidenskabeligt, snart et drømmende melankolsk præg; de fleste af dem er udløbere fra den gamle keltiske litteratur.

Den *lai*, hvori vort sagn har været besunget, er imidlertid ikke overleveret, så det er umuligt at meddele noget nærmere om dens indhold. At den har existeret, ser vi af forskellige hentydninger til den, som findes i flere af de gamle heltekvad, og desuden omtales den korteligt i Thomas'

gamle herlige digt om Tristan og Isolde. Det berettes her, hvorledes de to elskende er blevet skilt fra hinanden og fortæres af længselens kvaler.

Isolde, eller som hun hedder på gammelfransk, Iseut, sidder sørgmodigt og spiller på sin harpe og synger en vise om ulykkelig elskov. Jeg oversætter ordret de gamle vers:

— I sit fruerbur sidder Iseut en dag og synger en sørgelig vise om elskovs kvide. Hun synger om, hvorledes den herre, ridder Guiron, blev overfaldet og dræbt, fordi han bar kærlighed til en kvinde og elskede hende over alt i verden; hvorledes hendes mand, greven, med list lod hende spise den elskedes hjerte, og hvor dyb en smerte hun følte, da hun fik det alt at vide. Dronningen synger blidt og vemodigt, harpens toner smelter sammen med hendes stemme. Hendes hænder er fine, digtet er skønt; hendes røst er blød, og dæmpet lyder sangen.

Foruden i denne *lai* er vort sagn også blevet benyttet i et langt kærlighedsdigt,

der går under navnet »Le châtelain de Coucy«, borgherren til Coucy, der er forfattet omkring år 1300 af Jakemon Sakesep. Digtet består af over 8000 vers og indtager en fremragende plads i den oldfranske litteratur. Det er livligt og underholdende, udmærket godt komponeret, afvexlende i stil og indhold og rigt på fængslende optrin og scener, der foruden deres poetiske værdi frembyder stor kulturhistorisk interesse.

Sagnet er i dette digt blevet knyttet til en oldfransk trouvère, der levede i det tolvte århundrede og er kendt under navnet Li Chastelains de Coucy. Tilknytningen synes at være ganske vilkårlig; vi véd intet om, at den gamle digter skulde have været hovedpersonen i et kærlighedsæventyr som det, der berettes om helten i den versificerede roman, men den historiske borgherre til Coucy har foretaget en rejse til det Hellige Land, og det samme lader Jakemon Sakesep sin helt gøre; det er dog yderst tvivlsomt, hvorvidt dette

lille lighedspunkt kan have været bestemmende med hensyn til navnevalget.

Jeg går nu over til at resumere det gamle digt; af hensyn til dets litterære og kulturhistoriske betydning vil mit resumé blive forholdsvis udførligt.

Forfatteren begynder med nogle almindelige indledende bemærkninger. Kærlighed, siger han, er det eneste i livet, der har værdi, og han håber, at han vil finde tilhørere eller læsere, som har fin smag nok til at kunne værdsætte hans digt; han har skrevet det til ære for sin hjertenskær, og hans inderligste ønske er, at det vil behage hende.

Der levede engang en ung ridder ved navn Renaud de Coucy. Han var dygtig i våbenbrug, var tapper og behjertet, men af denne verdens gods havde han kun lidt. Han forstod at skrive skønne sange, og hans ry gik viden om lande. Overalt hvor der indbødes til turnering mødte han frem.

Kærligheden havde taget ham i sin tjeneste, og han elskede den skønneste, den

fineste, den klogeste kvinde, som fandtes i hans land, men — hun var gift. Hendes mand var den mægtige borgherre til Fayel, og herover sørgede han dag og nat.

En dag, det var i vinhøstens tid, sadlede han sin hest og red over til Fayel. Her blev han vel modtaget, og to væbnere satte hans hest i stald. En svend meldte ham, at borgens herre var bortrejst, men tilføjede, at fruen bad ham blive og spise. Lidt efter kom hun; hun bar gyldne bånd i det blonde hår. Renaud bøjede sig for hende og hilste hende med ordene: Gud give Eder sundhed, ære og glæde, ædle frue. Men derefter skiftede han farve og blev frygtsom og tavs. Fruen lagde mærke hertil og spurgte ham om grunden. Han tilstod hende sin kærlighed, men hun afviste bestemt enhver tilnærmelse, idet hun mindede ham om, at hun var gift. En tjener kom derefter ind og bød dem vand til håndtvæt, hvorefter de gik til bords. Under måltidet talte han på ny om sin kærlighed, men hun svarede ham kun med at tale om turneringer. Da måltidet var til

ende, blev bordet båret bort, og Renaud blev ført til gæstekammeret.

Den nat lå fruen til Fayel længe vågen; hun tænkte på, hvad der var sket i aftenens løb, gentog for sig selv ridderens ømme ord, og kærligheden til ham vågnede i hende; men hun var fast bestemt på at blive sin mand tro.

Heller ikke Renaud fik sovet meget. Hans hjerte var fyldt af kærlighed, og han tænkte stadig på den skønne borgfrue. Han besluttede derfor at drage ud i verden for at vinde ny berømmelse. Kun frygtede han for, at en anden ridder skulde vinde den skønne, medens han drog om fra turnering til turnering.

Den følgende morgen forlod han borgen for at udføre sit forsæt. Hvor han kom hen, vandt han ære og berømmelse, og efter nogen tids forløb besluttede han sig til at gentage sit besøg hos fruen til Fayel. Han blev atter meget vel modtaget, alle rejste sig, da han trådte ind i hallen, og han blev strax indbudt til at spise. Borgherren bad sin hustru give deres gæst

hånden og føre ham til bords. Under middagsmåltidet gik samtalen livligt; der taltes om våbenbrug og kærlighed, om jagt med hund og falk, om dystløb og kamp. Efter bordet spillede de tavl og terning og morede sig med falkene.

I aftenens løb fik han lejlighed til at tale ene med den skønne, men hun afviste ham med kulde. Dog lovede hun ham sit ærme, for at han kunde bære det i turneringerne.*

De tilbragte begge en urolig nat. Ridderen var forpint og usikker. Håbet og modet hviskede ham i det ene øre, fortvivlelsen i det andet. Fruen følte, at hun nu elskede ham; kun frygt for folks tale holdt hende tilbage.

Den følgende morgen red Renaud hjem

* Det var skik i middelalderen, at ridderen bar sin dames ærme. Det var det elskovspant, hun sendte ham, når han drog i kamp eller til en turnering, og han bandt det om sin arm, hæftede det fast på sin skulder, sit skjold eller spidsen af sin lanse. På renæssancetiden kom denne skik på ny i ære; Frants I bar hertuginden af Étampes' ærme, og da Bayard sejrede ved turneringen i Carignan, tilskrev han den dame, hvis ærme han havde båret, æren derfor.

til Coucy. Undervejs digtede han en sang: »Som nattergalen vil jeg synge dag og nat kun for at glæde hende, som jeg elsker så højt. Aldrig har Tristan elsket sin Iseut højere, end jeg elsker min hjertenskær, og aldrig vil jeg dog kunne tjene hende, som hun fortjener det. Du, min sang, flyv til hendes borg og bring hende bud fra mig; selv vover jeg ikke at vende tilbage, af frygt for at onde tunger skal skade hende.«

Efter sin hjemkomst rustede han sig strax for at drage til en ny turnering. Det var Renauds onkel, Enguerrand de Coucy, en rig og fornem mand, som havde foranstaltet den. Allevegnefra strømmede riddere til, og de havde deres hustruer og børn med. Om aftenen blev der budt frugter rundt til alle gæsterne; blandt dem fandtes også herren til Fayel og hans frue; af denne sidste modtog Renaud det lovede ærme. Da mørket faldt på, forkyndte herolderne, at det var sengetid, og alle forføjede sig til ro.

Næste morgen ved solopgang gik herolderne på ny rundt i gaderne og råbte:

»Op, riddere, nu gryr dagen. Stå op, snart begynder messen.« Efter kirkegangen samledes ridderne på turneringspladsen, og kampene begyndte. Herolderne udråbte højt navnene på de kæmpende, og væbnerne rakte dem lanserne.

Man dystede i tre dage, og mange herlige bedrifter blev udførte. Hver aften foranstaltede Enguerrand store fester til adspredelse for sine gæster, og der blev danset og sunget under megen munterhed. Blandt alle egnens riddere var Renaud den tapreste, og prisen tilkendtes ham; men han var også den mest belevne og den, som dansede bedst.

I disse dage vandt han fuldstændig sin elskedes hjerte, og hun bad ham om at komme til Fayel den næste tirsdag, så var hendes mand på rejse, og de kunde træffe aftale om, når de kunde mødes.

Renaud blev henrykt, og den fastsatte dag indfandt han sig på borgen, hvor han blev vel modtaget. Hun bad ham sidde ved sin side på en løjbænk, hun talte med ham om turneringen og om hans

bedrifter; tilsidst fortalte hun ham om en lille dør, som førte fra borgen ud i æblehaven; den skulde stå åben for ham, når han kom for at besøge hende. Dog bad hun ham om aldrig at træde hendes ære for nær. Dette lovede han, idet han dog tilføjede: Aldrig mere end I selv tillader.

De aftalte derefter, at Isabel, der var fruens kusine og samtidig hendes terne, skulde indvies i hemmeligheden og være deres fortrolige, og det bestemtes, at Renaud skulde foregive at være forelsket i hende, for at ingen skulde få mistanke om det virkelige forhold. Derpå skiltes de efter at være blevet enige om, at de skulde mødes igen endnu samme aften.

Da fruen til Fayel var blevet ene, lod hun Isabel kalde og fortalte hende det hele. Isabel priste først Renauds tapperhed og skønhed, men tilføjede derefter, at hun alligevel misbilligede det hele, og hun kunde ikke forstå, at hendes frue, der tilmed var gift, kunde nedlade sig til at elske en så ung og uformuende ridder. Fruen blev vaklende, da hun hørte Isa-

bels ord og bestemte sig til først at prøve Renaud. Hun vilde gøre det endnu den samme aften. Når han kommer og banker på døren, skal ingen lukke ham op, og han skal blive stående udenfor hele natten. Hvis han ikke elsker oprigtigt, vil han ikke komme igen, men er hans kærlighed til at lide på, vender han tilbage, og hun føler, at hun så må give sig helt hen til ham.

Om aftenen red Renaud hjemmefra i tillid til sin lykke; for alle tilfældes skyld bar han dog rustning under sin vams. Det blev et heftigt uvejr med storm og regn, men han ænsede det ikke, og snart stod han ved den lille dør. Han bankede på, som det var aftalt, men ingen svarede, og han måtte tilbringe hele natten udenfor; trods hans fortvivlede bønner blev han ikke lukket ind. Nedslået og træt red han bort den næste morgen i den overbevisning, at herren til Fayel måtte være kommet hjem; men på sin hjemtur mødte han ham, og han erfarede da af hans egen mund, at han ikke havde været hjemme i flere dage.

Af smerte over sin elskedes hårdhed blev han da alvorlig syg. Rygtet herom nåede snart til Fayel, og fruen blev yderst bedrøvet, men hun vidste ikke, hvorledes hun skulde få bud til ham eller komme til at tale med ham. Tilfældet hjalp hende imidlertid på den mærkeligste måde. Hun blev snart efter indbudt til et bryllup på en nærliggende borg; her traf hun Hangest, en nær slægtning af Renaud. Hun vilde besøge sin syge frænde og bad fruen til Fayel om at overlade hende sin tærne, da hendes egen var kommet til skade dagen i forvejen på grund af et uheld med vognen, hvori de kørte. Isabel fulgte med fru Hangest og benyttede lejligheden til i hemmelighed at give Renaud nogle voxtavler, der indeholdt trøstende og kærlige ord fra hans elskede.

Renaud blev nu hurtig rask, og han sendte sin smådreng med bud til Fayel. Svaret indeholdt en opfordring til ham om at besøge hende på ny om fjorten dage. Han indfandt sig på den aftalte tid, blev indladt uden tøven og nød i sin el-

skedes arme den lykke, som digteren kalder den største, der findes her på jorden.

Deres elskov forblev længe ubemærket, og de levede i en jublende rus. Men en dag forstyrredes alt.

En fornem dame i omegnen havde kastet sine øjne på Renaud, og da hun ved en fest kom til at sidde ved siden af ham, søgte hun på mange måder at fængsle hans opmærksomhed og gjorde endogså forskellige tilnærmelser, der ikke kunde misforstås. Da Renaud imidlertid lod, som om han intet forstod og forblev ganske kold overfor sin borddame, blev denne meget fortørnet og fattede mistanke om, at han elskede en anden kvinde og måtte være genelsket. Hun besluttede da at lade ham udspionere og lod en af sine tjenere vogte på al hans færd.

Det varede ikke længe, før tjeneren kunde melde sin frue, at han havde set Renaud ved nattetid snige sig ind ad den lille dør i æblehaven ved Fayel, hvor Isabel lukkede op for ham. På én gang henrykt og rasende over denne opdagelse,

4*

besluttede den skinsyge dame at hævne sig; hun blev pludselig greben af medynk med den gode borgherre, der blev så skændig bedraget af sin hustru, og da han en dag var gæst hos hende og hendes mand, fortalte hun ham alt, hvad hun vidste. Han vægrede sig ved at tro det; hans hustru var altfor ærbar en kvinde til sligt, og Renaud var jo hans bedste ven. Dog, hans mistanke var vakt.

Efter damens råd foregav han, at han skulde på en lang rejse, tog afsked med sin hustru og drog bort; men hver aften stod han på vagt nær ved den lille dør i æblehaven. De første tre aftener så han intet, og hans væbner Gobert, der havde hengivenhed for Renaud, forsøgte at få ham til at opgive denne udspionering. Men han vendte tilbage den fjerde aften og så nu Renaud i mørket nærme sig den lille dør. Den åbnes sagte for ham og lukkes i efter ham.

Den følgende nat holdt han på ny vagt; da han så ridderen nærme sig, skyndte han sig i forvejen, bankede på døren og

blev lukket ind. Lidt efter kom Renaud, og det blev selve herren til Fayel, der lukkede op for ham. Han overvældede ham med hårde ord og bebrejdelser og råbte højt på sine folk; men Renaud tog heftigt til genmæle og afviste enhver beskyldning; det var en misforståelse; det var Isabel og ingen anden, han kom for at besøge.

Imidlertid var husets folk kommet til; Isabel tilstod skamfuld sin brøde, og borgfruen, der havde hørt alt fra sit værelse, lod som om hun var vågnet ved støjen, ilede ned og overvældede sin tærne med bebrejdelser. Den stakkels ægtemand blev helt forfjamsket og vidste ikke, hvad han skulde tro. Han lod Renaud ride bort og gik ind på at beholde Isabel endnu otte dage, for at hun kunde forlade borgen uden at give anledning til sladder. Næste dag lod han dog den lille dør tilmure. Han var kun halvt beroliget.

Til trods for mandens årvågenhed lykkedes det de elskende atter at mødes. Gobert hjalp dem. Renaud kom også til

borgen under forskellige forklædninger; snart var han en såret ridder, der søgte hjælp og pleje; snart en omvankende handelsmand, der bad om nattely, snart en stakkels blind, der søgte trøst og hjælp. Også fruen udviste stor opfindsomhed, og mandens mistanke voxede, uden at det dog lykkedes ham nogen sinde at få vished om forholdet.

Da stillingen efterhånden blev ham uudholdelig, fandt han på en list for at skille sig af med Renaud for lang tid. Der var netop den gang tale om et korstog, som kongerne i Frankrig og England, Filip og Rikard, vilde foretage i fællesskab. Herren til Fayel lod som om han vilde deltage i det og spurgte sin hustru, om hun vilde ledsage ham. Hun, der gerne vilde gøre sin mand tilpas, svarede, at hun med glæde vilde rejse med ham. I virkeligheden var hun fortvivlet over at skulle forlade Renaud, men denne beroligede hende og sagde, at han også vilde tage korset. Han rejste til England, hvor han deltog i en stor turnering. Efter turneringen præ-

dikede en kardinal fra Rom om det Hellige land, og Renaud aflagde løftet og lod som om det var under påvirkning af kardinalens ord. Derefter vendte han tilbage til Vermandois.

Alt var nu gået som herren til Fayel havde beregnet. Selv havde han aldrig haft i sinde at drage afsted, men Renaud var nu tvunget dertil; han kunde ikke svigte sit ord uden at blive lyst i kirkens ban. En dag kom kardinalen til egnen; han opfordrede i flammende ord til deltagelse i korstoget, og efter prædikenen tog mange riddere korset. Fruen til Fayel vilde gøre det samme, men hendes mand holdt hende tilbage, idet han sagde: »Min frue, jeg kan ikke drage med denne gang; jeg føler mig for gammel og svag til at udholde togets besværligheder.« Med megen møje lykkedes det hende at skjule sin skuffelse og sorg. Renaud måtte drage afsted alene, kun fulgt af Gobert, men hun fandt lejlighed til at tale med ham forinden hans bortrejse, og hun skænkede ham en ring og to fletninger af sit hår.

I Palæstina indlagde Renaud sig stor ære og berømmelse. Saracenerne skælvede for ham og kaldte ham »Ridderen med fletningerne«, thi om sin hjelm havde han vundet sin elskedes hår, der skinnede skønnere end guld.

Efter et par års kampe såredes han en dag af en forgiftet pil. Han håbede at finde helbredelse hos sin elskede og gik ombord på et skib for at vende hjem til Frankrig. Efter nogle dages sejlads forværredes hans tilstand, og han mærkede, at døden nærmede sig. Han digtede da en sang, som han ønskede, at alle sande elskende skulde synge i fremtiden, og han kaldte på Gobert og lod ham bringe sig det skrin, hvori han opbevarede de to fletninger. Han tog dem frem, betragtede dem længe og vilde sende en sidste hilsen til den, der havde båret dem. Gobert hentede en klerk, hvem han dikterede et brev. Smerten afbrød ham ofte, men han fandt dog kraft til at tage afsked med hende i rørende ord. Han takkede hende for hendes trofaste kærlighed, og han håbede på ny

at forenes med hende i Paradis. Som gengæld for alt, hvad hun havde skænket ham af lys og lykke, vilde han nu sende hende sit hjerte. Da brevet var færdigt, forseglede han det og kastede signetet i havet.

Derefter bad han Gobert om efter hans død at balsamere hans hjerte og bringe det sammen med brevet, fletningerne og ringen til hans elskede. Snart efter forlod kræfterne ham, men lige til det sidste priste han kærligheden: den skyldte han alt godt og herligt; den var hans herre, han havde viet den sit liv og vilde dø i dens tjeneste. Her afbrød smerterne ham, og han forlangte en skriftefader. En kardinal, som var med ombord, kom til og trøstede ham: »Dig vil alle synder blive forladte, thi du dør i Guds tjeneste.« Lidt efter udåndede han med sin dames navn på sine læber.

Tre dage efter nåede skibet til Brindisi. Renauds lig blev bragt i land og begravet. Kardinalen læste en højtidelig messe over ham, og Gobert bortskænkede hans efterladte ejendele til de fattige.

Den trofaste væbner begav sig derefter

på rejse til Frankrig. Han tænkte kun på at udføre sin herres sidste vilje; han hastede tilbage til Vermandois, og hverken vind eller vejr kunde opholde ham. Da han var kommet i nærheden af Fayel, slog han ind på en hemmelig vej gennem skovene for uset at nå borgen. Men netop på denne vej mødte han borgherren. Rygtet om Renauds død havde allerede nået hans øren, og da han så Gobert, blev han optændt af harme. Han truede ham på livet og tvang ham til at tilstå alt. Da Gobert også havde udleveret skrinet, fik han lov til at løbe, men borgherren til Fayel var så ivrig efter at lære dets indhold at kende, at han sprængte låget med sin dolk. Han så hjertet og de to fletninger; nu havde han endelig beviset for sin hustrus utroskab, og han lo hånligt. Han læste brevet, og hævnlysten voxede i ham. Hurtigt vendte han hjem, lod sin kok kalde og bød ham tilberede et fint måltid med kyllinger og kapuner for gæsterne på borgen; men til borgfruen lod han stege det hjerte, han havde fundet i skrinet.

Da måltidet var til ende, takkede fruen sin mand for den særlige ret, han havde ladet tilberede for hende; den havde smagt hende så vidunderlig godt, og hun spurgte, hvorfor hun aldrig før havde fået den. Da svarede manden: »Du må ikke undre dig over, at den ret har så fin en smag; heller ikke er det mærkeligt, at du aldrig har smagt den før, thi dens lige kan ikke skaffes for alverdens guld. Vid, at hvad du har spist, er hjertet af den, du elskede så højt, Renaud de Coucy. Nu har jeg fået hævn for alt hvad jeg har lidt.« Ved disse ord blev fruen til Fayel stiv og kold. Hun vilde ikke tro, at det var sandt, hvad hendes mand havde sagt. Renaud levede jo endnu hinsides havet i det fjerne Palæstina. Men han lod da skrinet og brevet bringe, og nu forstod hun alt. »Hvad har jeg gjort?« råbte hun. »Aldrig skal jeg mere tage føde til mig, efter at jeg har mættet mig med sådan en ret.« Derefter faldt hun i afmagt og blev bragt til sengs. Da hun vågnede, talte hun i vildelse om hjertet, hun havde spist, og om Renaud den mest tro-

faste af alle elskere, og hun udåndede snart efter med hans navn på læben.

Borgherren til Fayel blev heftigt greben af denne pludselige død; han havde elsket sin hustru trods hendes brøde. Nu var han fortvivlet over at have dræbt hende, og han frygtede, at hendes slægtninge skulde tage hævn over hende. Så tog han selv korset og rejste til det Hellige land. Efter et par års forløb vendte han tilbage til sin borg, men de mørke tanker forlod ham aldrig, og han døde snart efter i jammer og fortvivlelse.

Der er i det lange digt om borgherren til Coucy megen følelse, mange fine iagttagelser og mange virkningsfulde scener. Det er utvivlsomt, at Jakemon Sakesep har været en virkelig digter. For en nøgtern betragtningsmåde kan det dog ikke nægtes, at han ved at ændre slutningsmotivet har gjort det ret usandsynligt og derved delvis ødelagt det. Det bliver jo i virkeligheden ganske uforståeligt, at et indtørret og balsameret hjerte, der i adskillige uger har

ligget i et skrin, skulde kunne tilberedes til en velsmagende spise.

Jeg tænker mig, at den oldfranske trouvère har omdigtet motivet for at gøre det mindre barbarisk, og ved denne omdigtning har han tillige bragt det i god overensstemmelse med en ejendommelig skik, der var ret udbredt i middelalderen.

Det var nemlig den gang ikke ualmindeligt, at et hjerte blev begravet et andet sted end selve liget. Det sendtes ofte til en eller anden kirke, for hvilken den afdøde havde haft en særlig forkærlighed.

Et berømt exempel afgiver Rikard Løvehjerte. Hans død skildres af en gammel fransk krønikeskriver, som går under navnet Menestrelen fra Reims, på følgende yderst karakteristiske måde:

»Da kongen forstod, at han skulde dø, begyndte han at jamre og klage; han ynkedes over sig selv og talte således: »Ak, kong Rikard, skal du nu dø? Hvor du er dristig, Død, at du har vovet at angribe kong Rikard, den ædleste ridder, der findes, mere gæv og gavmild end alle andre.

Oh ridderskab, hvor svinder ikke din glans. Ak I stakkels damer, I stakkels riddere, hvad skal der blive af Eder. Gud, hvem vil nu kunne holde højsind og høviskhed i hævd?« Således klagede kongen, men da han mærkede, at døden nærmede sig, bød han, at hans hjerte skulde begraves i Rouen, for den kærligheds skyld som han nærede til den by, og at hans legeme skulde føres til London og bisættes i domkirken. Derefter døde han, og da han havde opgivet ånden, begyndte hans folk at sørge, og deres sorg var den voldsomste, man nogensinde havde set. Hele hans hær drog derefter til Rouen; her blev hans hjerte begravet, medens hans legeme blev ført til London.«

På en tid, da en sådan skik var ret almindelig, kunde der ikke være noget særlig mærkeligt i, at en elsker sendte sit balsamerede hjerte til den kvinde, hvis kærlighed han havde vundet; det var jo kun en verdsliggørelse af det forhold, at fromme mænd sendte deres hjerte som gave til den helgen, de særlig havde dyrket.

Den tanke, som ligger til grund for den omtalte skik, dukker sporadisk frem efter middelalderen. I adskillige fornemme slægter har det været brug, at de afdødes hjerter opbevaredes på et særligt sted, forskelligt fra det, hvor de afsjælede legemer blev bisatte. Da således den store Condé døde 1686, blev hans lig ført til Sens, hvor slægtens familiegrav var, men hans hjerte blev opbevaret i Jesuiterkirken i Rue St. Antoine i Paris. Hans sønnesøn Louis Joseph de Condé har fortalt om et besøg, han aflagde i denne kirke. Han skriver: »Da min onkel, greven af Clermont, var død, bragte jeg hans hjerte derhen, og jeg fik derved lejlighed til at se mine forfædres hjerter, som alle opbevares der, indelukkede i sølvforgyldte kapsler; jeg, såvel som mine ledsagere, iagttog, at den store Condés hjerte var omtrent dobbelt så stort som alle de andres.«

Hvor vidt denne skik endnu praktiseres, véd jeg ikke, men man har fra vor tid anført et exempel, der ganske svarer til, hvad der berettes om borgherren til Coucy. En

fransk postembedsmand har meddelt, at han engang i halvfjerdserne i forrige århundrede fra Italien modtog en æske, der indeholdt et hjerte og et brev. Brevet var skrevet af en dame kort før hendes død og skulde tillige med hendes hjerte overgives til en Franskmand, hun havde elsket.

Digtet om borgherren til Coucy og hans elskovsforbindelse med fruen til Fayel var særdeles yndet i middelalderen, og vi træffer talrige hentydninger til det hos Christine de Pisan, Froissart og andre gamle forfattere, der med vemod mindes de to elskendes ulykkelige skæbne.

Fortællingen overlevede endogså middelalderen. Skønt den franske Renaissance så fuldstændig brød staven over de foregående århundreders litteratur og kultur, opfriskes den gamle historie dog gentagne gange af tidens humanistiske forfattere; både Henry Estienne og Claude Fauchet genfortæller den, og den sidstes referat bliver i det 18de århundrede udgangspunktet for en hel lille litteratur. Det benyttes

nemlig af frk. de Lussan som grundlag for en sentimental novelle, der findes i hendes: »Anecdotes de la cour de Philippe Auguste« (1733). Frk. de Lussan har forandret de optrædendes navne, helten kalder hun Raoul de Coucy og heltinden Gabrielle de Vergi, men holder sig iøvrigt nogenlunde nær til den givne ramme. Novellen, der ikke er uden litterær værdi, gjorde stor lykke, og Raouls og Gabrielles tragiske kærlighedsroman var i nogen tid et litterært modetema. Hertugen af la Vallière benyttede det i en romance, som snart blev sunget over hele Frankrig, og dramatikeren Belloy behandlede det i en tragedie (1770), som blev modtaget med stor velvilje af publikum, men som dog nu er fuldstændig glemt. En anden tragedie over det samme æmne (ligeledes fra 1770) skyldes d'Arnaud; den har dog ingen videre interesse og er aldrig blevet opført.

Også uden for Frankrig er digtet om borgherren til Coucy tidlig blevet kendt og efterlignet. Det danner således grundlaget

for et engelsk digt fra det 15de århundrede, der bærer titlen »The knight of Curtesy, and the fair lady of Faguell«. Motivet er her benyttet på en særdeles fin og virkningsfuld måde; men meget af den glød, som fandtes i det oldfranske digt, er gået tabt, idet forfatteren har indført en betydningsfuld forandring; han har ladet forholdet mellem »den høviske ridder« og damen fra Faguell være fuldstændig platonisk. De elsker hinanden som broder og søster, og ridderen siger selv til hende, da han knæler for hende ude i haven:

Our love, he sayde, shall be none other,
But chaste and true, as is betwene
A goodly syster and a brother.

Endelig skal her omtales en ejendommelig benyttelse af motivet, som vi træffer i Spanien, hvor det i det 16de århundrede blev knyttet til familien Astorga. Det fremtræder her i en langt vildere og uhyggeligere form end i de gamle texter, idet de optrædendes roller er blevet ombyttede på en mærkelig måde. Hovedpersonen er marquisen af Astorga. Hun har

opdaget, at hendes mand elsker en anden kvinde, og optændt af skinsyge dræber hun hende en dag, afskærer hendes hoved og river hjertet ud af brystet på hende. Derefter tilbereder hun hjertet og giver sin mand det at spise. Efter måltidet fortæller hun ham, hvad han har spist, og som yderligere bevis for, at hun har talt sandt, fremviser hun det afskårne hoved.

Da hævnen således var fuldbyrdet, søgte hun tilflugt i et kloster, hvor hun kort efter døde som afsindig.

III
VISEN OM HERTUG FRYDENSBORG

FORTÆLLINGEN om kvinden, der spiste sin elskedes hjerte, vandrede fra Frankrig også østpå over Rhinen. I Tyskland blev den modtaget med ligeså stor interesse som i de andre lande, og omkring år 1280 behandlede Konrad af Würzburg den i digtet »Daz Herze«. I dette digt er stoffet blevet omarbejdet på forskellige punkter, men ved siden af den oldfranske bearbejdelse frembyder den tyske ingen videre interesse, hvorfor jeg ikke skal opholde mig nærmere ved den her. Kun skal jeg gøre opmærksom på, at fortællingen hos Konrad af Würzburg ikke er knyttet til noget bekendt digternavn. Navnefæstelsen indtræffer først senere.

Fra det 15de århundrede er overleveret en tysk vise, hvori vort stof er behandlet på en ny måde. Visens forfatter har tillige

knyttet æmnet til et bekendt navn, idet han gør minnesangeren Reinmann von Brennenberg, der levede ved Regensburg i det 13de århundrede († 1276), til helten i den tragiske kærlighedshistorie.

Denne vise vandt hurtig stor udbredelse; den blev sunget overalt i Tyskland, oversattes tidlig på hollandsk og er overleveret i mange forskellige redaktioner.

Visen giver os det gamle motiv i en forkortet og meget fri bearbejdelse; af de indførte forandringer skal jeg kun anføre, at forholdet mellem de to elskende ligesom i det engelske digt er gjort ganske skyldfrit.

Nogen videre poetisk værdi har visen ikke; derimod frembyder den interesse ved sin vandring nord på til de skandinaviske Lande. Fra Tyskland kom den til Sverrig, hvor den blev udbredt gennem flyveblade; det ældste opbevarede er fra 1757, men visen er vel mindst halvandet hundrede år ældre i landet. Æmnet er blevet en del forandret; ligesom i den tyske vise er forholdet mellem de elskende

uden brøde; desuden er det ikke en anden mands hustru, ridderen forelsker sig i, men kongens datter. Ridderens navn, der allerede i Tyskland var blevet ændret på forskellig måde, Bremberger, Brandenburger, Brandenborch, Brunenburch, forvanskedes yderligere i Sverrig til Fröjdenborg. Jeg skal nu kortelig referere indholdet af den svenske vise, som er udgivet af Geijer og Afzelius (Nr. 18) under titlen »Hertig Fröjdenborg og fröken Adelin«.

Det første vers lyder:

> Fröken Adelin hon gånger sig i rosende gård,
> *För allt hvad som kärt är i verlden,*
> Att hemta de rosor, både hvita och blå.
> *Mig tyckes det är tungt till att lefva.*

Frøken Adelin plukker roser, både hvide og blå (!), og af dem binder hun en krans til sin hjertenskær, hertug Fröjdenborg. Denne sidder netop i sit vindue og får øje på jomfruen i haven. Han skynder sig ud og gør en sirlig reverens for hende med hatten under armen. Han klapper hende på hendes rosenkind og ønsker, at han var hendes trolovede. Hun beder ham tie, da

hun frygter, at hendes fader skal få nys derom; men han svarer:

> **Och höra det hvem som höra det vill,**
> **Jag bjuder inte annat än med äran dertill.**

Falske tærner har lyttet til samtalen; de skynder sig til kongen og fortæller ham, at hertug Fröjdenborg lokker hans datter. Kongen bliver opbragt; han lader hertugen indespærre i et tårn, hvor han bliver lagt i lænker, og her sidder han så i femten år.

Atter går frøken Adelin en dag i haven for at plukke roser både hvide og blå og binde en krans til sin hjertenskær. Denne gang sidder kongen i vinduet og ser det; han sender bud efter hende:

> **Tjenaren han talte till fröken Adelin så:**
> **Behager fröken för konungen indgå.**

Hun undrer sig herover, da faderen ikke har villet se hende i femten år. Han modtager hende også højst unådigt og spørger, om hvem de blomster er bestemt til. Hun svarer, at blomsterne var bestemt til hertugen:

VISEN OM HERTUG FRYDENSBORG

Om jag än lefde uti hundrade år,
Hertig Fröjdenborg aldrig utur mitt sinne går.

Da kongen hører dette, bliver han rasende; han lader to af sine svende hente hertugen ud af tårnet og dræbe ham:

De bundo hertig Fröjdenborg under et träd,
De slagtade honom som bönder slagta fä.

I en anden version hedder det:

De lade hertig Fröjdenborg uppå en disk,
Och ristade honom som bönder rista fisk.

De falske tærner tager derpå hertugens hjerte ud af hans bryst og tilbereder en kostelig ret deraf. De stiller retten på bordet for frøken Adelin. Hun spiser den og spørger med bange anelse:

Hvad er detta för en kostelig rätt,
Mig tyckes mitt hjerta det blir så förskräckt.

Da hun har fået sandheden at vide, siger hun:

Är det hertig Fröjdenborgs hjerta så färskt,
Så skal det nu blifva min sista rätt.

Hun tænker på alle de lidelser, hertugen har udstået, og beslutter at dø. Hun lader

sig bringe to vinglas for at drikke hans skål, i det ene var der mjød iblandet med gift.

> **Den första drik hon af mjödglaset drack,**
> **Hendes ögon de runno, hennes hjerta det sprack.**

Der gik strax bud til kongen om hans datters død, og han blev fortvivlet over at have været årsagen til den.

> **Hade jag trott deras kårlek så stark,**
> **Han skulle inte dött för hundra tusen mark.**
>
> **Hade jag vest deras trohet så huld,**
> **Han skulle inte dött för hundra tunnor guld.**

De to lig blev derpå jordede i een grav. På deres hvilested plantedes en lind, som vil blive stående der, og holde sig grøn til den yderste dag. »Nu er visen ude; Krist give, at aldrig nogen må have så krank en skæbne.«

Denne vise er ikke særlig gammel. Den er tildels sammenflikket af reminiscenser fra ældre folkepoesi, af stående formler og traditionelle rim. Men affattelsestiden har sat sit umiskendelige præg på den; den fremviser flere steder en vis sirlig stil

og beleven tone, der står i en ejendommelig modsætning til det vilde æmne og virker barokt.

At det gamle middelalderlige motiv stadig har interesseret stærkt, fremgår tydeligt deraf, at visen hurtig fandt lige så stor udbredelse i Sverrig, som den havde fundet i Tyskland.

Fra Sverrig kom den til Danmark. Her kan vi forfølge den tilbage til slutningen af det 17de århundrede, idet Peder Syv har udgivet en redaktion af den i året 1695. Den blev hurtig kendt og yndet, og endnu i vore dage synges den over hele landet. Den foreligger i en række moderne optegnelser, der fremviser forskellige forvanskninger med hensyn til indholdet. Også navnene er blevet forandrede; de danske viser synger om hertug (eller hr.) Frydensborg, Frygtenborg, Frydensbjærg, Festenborg eller Fredensborg, og jomfru Adelin kaldes Adenlin, Adelun, Adelus, Adele, Ædele, Adelig, Adelil, Adelille o. s. v., eller der indsættes et helt nyt navn, lidel Kirsten. Nogen poetisk værdi

har iøvrigt ingen af viserne; den ene er tarveligere end den anden. Som prøve hidsættes en version, som er optegnet i Jylland for godt og vel tredive år siden:

Lidel Kirsten hun ganger i rosenslund,
  For alle som har kærest udi verden,
Hun plukker de liljer både store og små,
  For mig tykkes, her er tungt til at leve.

Hun plukker de liljer så røde som en rav,
Deraf gører hun Fredensborg en krav'.

Danerkongen han ud af vindkarmen så':
»Til hvem plukker lidel Kirsten de roser så små?«

Det svarte den svend, som kongen sad næst:
»Dem plukker hun til Fredensborg, hun under ham bedst.«

»Plukker hun dem til Fredensborg og under ham bedst,
Så må han vel også ha' voren hend' næst.«

Danerkongen han lod lagater skryv'
Og dem vilde han Fredensborg gyv'.

De tog Fredensborg, lagde hannem på disk,
Så skor de ham op som en anden småfisk.

De tog Fredensborg, hans hjerte så fin,
Den kogte de op udi eddik' og i vin.

De kogte den op udi eddik og i vin,
Så bor de den ind for hend' lidel Kirstin.

VISEN OM HERTUG FRYDENSBORG

Lidel Kirsten tog kniven, af retterne hun ad:
›Ret aldrig har jeg smagt sødere mad.‹

Det svarte den svend som rettern' ind bor:
›Det var Fredensborg hans hjerte, du od‹.

›Var det Fredensborg, hans hjerte, jeg od,
Så skal denne kniv gør' mit hjerte stort sår.‹

Lidel Kirsten tog kniv under ærmen rød,
Så stak hun sig selv til hun blev død.

Der kommer bud for Dankongen ind:
›Lidel Kirsten hun ligger i kamret og er lig.‹

›Og Herre Gud nåde mig arme mand!
— For alle, som har kærest udi verden,
Hvor haver jeg forrådet mit eneste barn!‹
For mig tykkes, her er tungt til at leve.

I slutningen af den svenske vise findes et mærkeligt vers om lindens blade, der favner hinanden:

Den linden hon växte öfver kyrkokam,
Det ena bladet tager det andra uti famn.

I flere af de danske optegnelser er det to træer, der omslynger hinanden. De elskende begraves hver i sin grav og hver ved sin ende af kirken. På hver grav plantes et træ; de to træer voxer op, bøjer sig

imod hinanden, og deres blade og grene mødes i en inderlig forening:

> For sønden den kirke dér lagde de hend',
> For norden den kirke dér lagde de ham.
>
> Der voxte et blomster på begge deres bryst,
> De voxte, ja de voxte, så det var en lyst.
>
> De voxede over den kirkeknap,
> De voxede tilsammen med begge deres top.
>
> De voxede over den kirkekom,
> Og der skal de stå til Gud holder dom.

Motivet med de to træer, der voxer på de elskendes grave og omslynger hinanden, er almindelig udbredt; det genfindes til forskellige tider i en mængde landes folkelitteratur og har mange steder fået en overordentlig poetisk udformning. En sådan er jo desværre ikke blevet det tildelt i den jyske bondevise; slutningen hæver sig i ingen henseende over begyndelsen.

IV
ET SPOTTEDIGT

Vi har nu i det foregående set, hvilken sær tillokkelse motivet om det spiste hjerte har udøvet i tidernes løb. Den ene digter efter den anden har behandlet det; vi træffer det snart i et lyrisk digt eller i en novelle, snart i en versificeret roman, et drama eller en folkevise, og det er gentagne gange blevet knyttet til bekendte historiske navne.

I vore dage synes digternes interesse for det gamle motiv langt mindre levende; medens så mange andre middelalderlige æmner er blevet optagne til ny behandling, har ingen vovet sig i kast med »Sangerens hjerte«. Det er endogså flere gange blevet karakteriseret som frastødende. Denne opfattelse viser blot, hvor vanskeligt det er overfor et sådant gammelt motiv at se bort fra nutidens forhold og an-

6*

lægge den nødvendige historiske målestok og betragtningsmåde.

Set med nutidens øjne er ægtemandens hævn naturligvis barbarisk rå og frastødende, men i middelalderen dømte man anderledes; den gang formede livet sig på en langt mere primitiv måde, der var ikke så mange skranker for individualitetens fulde udfoldelse. Hver fulgte sin lyst og lidenskab, og menneskets vilde instinkter havde frit spil. Utæmmelig voldsomhed og dyrisk grusomhed præger ligeså stærkt middelalderen som ædelmod og højsind.

Derfor falder motivet om det spiste hjerte så godt i tråd med middelalderligt tankesæt, og derfor blev det atter og atter benyttet af de gamle digtere, uden at nogen tog forargelse over det. For dem var det alvor og virkelighed.

Men selv de alvorligste æmner kan også ses fra en humoristisk side. Boileau har sagt, at Franskmanden er *né malin*, d.v.s., at han er født med et smil på læben, med evnen til at kunne more sig over alt, til

at kunne spotte over alt. Denne raceejendommelighed, der i det moderne sprog udtrykkes ved det uoversættelige ord *la blague*, kan vi iagttage lige fra de ældste tider. Det er måske, hvem véd, en arv fra de letlevende Galler, i alt fald dukker den såkaldte *esprit gaulois*, der også er et udslag af de franskes gode humør, frem allerede i den ældste litteratur og undertiden på de mest uventede steder.

Samtidig med at Karl den Store, hans kampe og hans kongegerning forherliges i bredtrullende heltedigte, der svulmer af kongesind og ærefrygt, vover en ukendt trouvère sig til at drive syndig spas med selve den store konge og hans tapre helte, hvem han alle sender på en fantastisk rejse til Konstantinopel, hvor deres optræden får et helt farceagtigt præg.

»*Le rire est le propre de l'homme*« har Rabelais sagt, og der findes vel næppe det æmne, som ikke fransk satire har latterliggjort og travesteret. Når de ærværdige nationale helte ikke kunde undgå deres skæbne, kan man ikke undre sig over, at

vor gæve elsker, der måtte lade sit liv på så ynkelig en måde, også hjemfaldt til latteren.

En trouvère, der nok holdt af at se livet fra den humoristiske side, fandt det ikke tilstrækkeligt, at ridderen havde narret een ægtemand; han var så brav en elsker, at han nok kunde tage adskilligt flere på sin samvittighed, og så travesterede han hele motivet i et letfærdigt digt »Le lai d'Ignaure«, som imidlertid kun lader sig referere i uddrag. Middelalderen spøgte tit på en så grovkornet måde, at den stærkt støder an mod vor tids følelse for det anstændige.

I digtet fortælles følgende:

I landet Hoel lå en borg kaldet Riol. Her boede tolv ædle og fornemme riddere med deres hustruer, der alle ligeledes var af høj byrd. De tolv par levede i stor enighed og samdrægtighed, og hver ridder elskede sin hustru og var genelsket af hende.

Men en dag kom der til borgen en fattig ukendt ung riddersmand, som hed Ig-

naure. Han indyndede sig hos borgens beboere; han gik mændene under øjnene og gjorde kvinderne forelskede i sig. Det varede ikke længe, før han opnåede alle de tolv fruers gunst, men så behændigt gik han til værks, at hver af de tolv troede, at hun var den eneste foretrukne.

En dag opdagedes dog det hele. De tolv damer morede sig med at lege skriftemål; en af dem valgtes til skriftefader, og til hende skulde de andre så betro deres hemmelige, uskriftede synder. De skriftede alle, og alle havde de den samme synd på samvittigheden.

Der blev herover stor opstandelse mellem de tolv letsindige fruer. De besluttede at hævne sig på deres fælles elsker, som de vilde myrde, og de fik ham lokket i en fælde; men han bad så flinkt for sig, at de skånede hans liv; dog stillede de den betingelse, at han for fremtiden vilde nøjes med een af dem, som han frit kunde vælge.

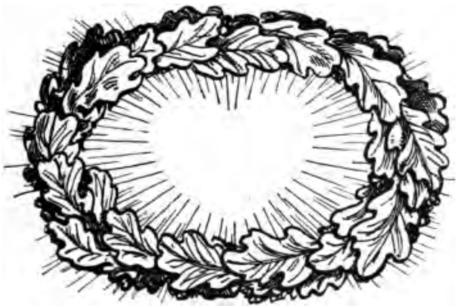
En forræder havde imidlertid fået nys om den hele sag og skyndte sig med at

bringe den til de tolv ægtemænds kundskab. Disse blev rasende, overfaldt Ignaure og dræbte ham. Derefter lemlæstede de hans legeme og serverede for deres damer en særlig ret, hvori blandt andet Ignaures hjerte fandtes. Efter måltidet fortalte mændene deres hustruer, hvad de havde spist, og de blev så fortørnede herover, at de svor ved Gud, at de aldrig mere skulde tage føde til sig efter at have smagt en sådan ret. Derefter digtede de alle en klagesang på tolv vers over deres døde og mishandlede elsker.

»Le lai d'Ignaure« opfattes rigtigst som en parodi og travestering. Den altbeherskende følelse, som adler og retfærdiggør forholdet mellem de elskende, og som f. ex. i »Borgherren til Coucy« er skildret så fint og sympatisk, er her latterliggjort på det kraftigste. Ikke een men tolv fruer falder ridderen om halsen, så snart han breder armene ud, og ingen af dem aner, at hun har alle de andre til medbejlerinder. Ikke een, men tolv ægtemænd står parat til at hævne deres horn og deres

ære. Med parodieringen er også adskillige letfærdige eller rettere obskøne elementer blevet indflettede i motivet, og særlig er skildringen af de tolv ægtemænds hævn blevet omdigtet på en yderst drastisk måde.

Der er ingen grund til at dvæle udførligere ved det gamle spottedigt. Det fulgte i kølvandet på de alvorlige behandlinger af æmnet og nåede både til Provence, Italien og Tyskland, men nogen stor yndest erhvervede det sig aldrig.

V
SKØN KOKLAN OG DE TO KONGER

I landskabet Punjáb i Hindustan går der mange æventyrlige sagn om en gammel Raja ved Navn Rasalu. For snart tredive år siden hørte englænderen Swynnerton, der opholdt sig i den nordlige del af Punjáb, nogle af disse sagn fortælle af en dérboende bonde. De overraskede ham ved deres afvexlende og interessante indhold, hvorfor han nedskrev dem og udgav dem i engelsk oversættelse. Et af sagnene lyder således:

Kong Rasalu havde bygget sig et slot på Chittah, efter at have undertvunget hele det omliggende land. Slottet kaldte han Ranithrod; det var vel befæstet med stærke mure og brystværn, vanskeligt tilgængeligt og i stand til at modstå ethvert angreb.

I slottet opvoxede en lille pige ved navn

Koklán. Kongen ønskede ikke, at hun skulde opfostres efter gammel sæd og skik, men at hun skulde spise kød hver dag.

Kong Rasalu var en vældig jæger. Han overlod ganske barnets opdragelse til hendes amme og tilbragte selv sin tid i junglen, hvor han jagede de vilde dyr med bue og pil. Han jagede snart alene, snart fulgt af få af sine folk, altid glad over sin styrke og behændighed. Om aftenen vendte han tilbage til sit slot med udbyttet, og når bordet var dækket og sangerne istemmede en sang til hans eller hans forfædres ære, gav han Koklán at spise af vildtet.

Den lille prinsesse tilbragte ellers den lange dag alene sammen med sin amme og sine to fugle, en papegøje og en maina (en art stær, der kan tæmmes); de kunde begge tale som alle fugle i gamle dage; hun talte med dem og betroede dem sine små sorger og glæder.

Da den gamle amme var død, giftede Rasalu sig med Koklán. De levede lykkeligt sammen, thi kongen var en god

mand. Engang fik han det indfald, at Koklán skulde ledsage ham på jagten. Men hun sagde: »Jeg har spist så meget kød af vildt i mit liv, at hvis jeg ledsager dig, vil alle skovens dyr følge efter mig.« Alligevel overvandt hun sin frygt ved tanken om at komme udenfor slottet og ride frit om i skoven; men hun lod sin mand love højtideligt, at hvis dyrene fulgte efter hende, vilde han ikke dræbe dem eller fortrædige dem på nogen måde.

Den følgende morgen red de ud sammen, og de kom til skovklædte høje og græsrige dale, hvor vildtet gerne holder til. Så snart det fik øje på dronningen, begyndte det at kredse om hende. Forrest var en stor blå råbuk, alle dyrenes konge; med majestætiske skridt gik den lige hen til dronningen, knælede ned for hende og lagde sit hoved med de stolte takker for hendes fod.

Kong Rasalu blev højlig forbavset over at se, hvorledes dyrenes konge bøjede sig for hans hustrus skønhed, men samtidig blev han optændt af en stærk skinsyge:

»Aldrig har jeg tilladt et eneste væsen af mandkøn at nærme sig hende«, tænkte han ved sig selv, »og nu ligger dyrenes konge for hendes fod«. I sin vrede glemte han sit løfte, drog sit sværd og huggede råbukken i hovedet. Dyret rejste sig, jamrende af smerte, og spåede kongen, at han engang skulde blive såret uhelbredeligt; derpå løb det bort. Men dronningen, der havde følt stor glæde over dyrets hyldest, var meget fortørnet over, at kongen ikke havde holdt ord. De vendte tilbage til slottet, og der gik flere dage, inden den gode forståelse imellem dem blev genoprettet.

Råbukken lagde imidlertid planer om at hævne sig. I nogen afstand fra Ránithrod lå et slot, som kong Hodi havde bygget. Denne konge var bekendt som en lidenskabelig jæger, og bukken bestemte sig til at lokke ham over til Rasalus slot. Den løb til Hodis have og gav sig til at græsse dér. Så snart gartneren havde set den, meldte han det til kongen, der skyndte sig at sadle sin hest for at jage det sjældne dyr. Bukken flygtede, og kongen

forfulgte den ivrigt; den tog vej i retning af Ranithrod og lokkede kongen længere og længere bort fra hans slot. Pludselig forsvandt den sporløst; rådvild opgav Hodi forfølgelsen og sprang af sin hest, som han bandt ved et mangotræ. I det samme opdagede han, at han stod lige udenfor Rasalus slot, men det var ham umuligt at finde indgangen, hvilket ærgrede ham, da han både var sulten og træt.

Oppe fra sit vindue havde dronningen iagttaget den fremmede under mangotræet, og hun råbte ned til ham og spurgte, hvem han var. Da Hodi fik øje på hende, blev han strax forelsket i hende, så strålende skøn var hun, og han svarede: »Røvere er gerne klædte i pjalter, men jeg bærer en kostbar dragt, og min hest er prægtigt opsadlet. Hele dagen har jeg jaget et sjældent dyr, men her har jeg tabt dets spor«. Her standsede kong Hodi; men strax efter tilføjede han: »Sig mig, hvem du er?« »Jeg er kong Rasalus hustru«, lød svaret, »jeg er alene her, indelukket i mit slot som i et fængsel. Min husbond er

langt borte og jager de vilde dyr«. »Hvorledes skal jeg komme ind og hilse på dig?« spurgte kong Hodi. »Ak,« svarede hun, »slottets port er så tung, at kun kong Rasalus stærke hånd kan åbne den. Men jeg vil kaste et reb ned til dig; når du så klatrer op i mangotræet og binder det fast i nogle af de højeste grene over mit vindue, kan du ved hjælp af det komme ned til mig«.

Kong Hodi fulgte hendes anvisning, og det lykkedes ham at komme ind i slottet; hun tog venligt imod ham, bad ham sidde ved en kilde, tog selv plads ved hans side og gav ham at spise og drikke. Da han tog afsked, vidste hun ikke, om hun skulde være glad eller bedrøvet, om hun skulde synge eller græde.

Kong Hodi red bort, men han længtes tilbage til Koklán, hvis skønhed havde gjort så dybt et indtryk på ham, og da kong Rasalu stadig var optaget af sin jagt, vendte Hodi daglig tilbage til slottet og vandt snart dronningens fortrolighed og gunst.

En dag hændte det imidlertid, at dronningen glemte at fjerne buret med papegøjen og mainaen før hendes elskers ankomst, og de to fugle blev vidne til hendes utroskab.

Da sagde mainaen til papegøjen: »Vor konge har pålagt os den pligt at våge over dronningen, og vi vilde svigte ham, hvis vi ikke fortalte ham om denne fremmede mands besøg«. Derpå vendte den sig til dronningen og sagde: »Hvad gør du, og hvorledes kan du modtage denne fremmede i dit hus? Hvis kongen hører om denne skændsel, vil han dræbe dig, hvor han finder dig«.

Da dronningen hørte denne tale, fór hun op, blodrød af vrede; men papegøjen, der frygtede for hendes hævn, sagde til mainaen: »Dit tåbelige dyr! Hvad ondt er der sket? Du ser jo, at manden blot spiser og drikker og går sin vej. Hvad kommer kong Rasalu os ved? Er ikke dronningen vor herskerinde? Giver hun os ikke at spise med sine egne hænder?« »Jo hun gør«, svarede mainaen, »men alligevel har hun

7*

vanæret sit navn og gjort, hvad hun ikke skulde have gjort. Og hvad du end siger, er vi kong Rasalus tjenere«.

Mainaens sidste ord gjorde dronningen endnu mere opbragt; hun rev sig løs af sin elskedes arme, skyndte sig hen til buret, greb fuglen og drejede halsen om på den. Men da den listige papegøje så sin vens skælvende legeme, råbte den: »Du dumme, snakkesalige dyr, du har netop fået, hvad du har fortjent!«

Den følgende dag vendte kong Hodi tilbage, og da dronningen kom ind i værelset, sagde papegøjen til hende: »Dronning, den fremmede mand er her igen, og kongen, min herre, kan vende tilbage, hvad øjeblik det skal være. Hvis du vil sætte mig i frihed, skal jeg flyve op i mangotræet og holde vagt«. Dette forslag behagede dronningen og hun åbnede for buret, så at fuglen kunde flyve ud. Den satte sig i mangotræet, men derfra fløj den ud i junglen, og efter lang søgen fandt den sin kære herre, hvem den underrettede om alt, hvad der var foregået på Ranith-

rod. »Vend hjem strax«, sagde den, »og du vil kunne fange misdæderen, før han drager bort!«

Kongen besluttede strax at følge papegøjens råd. Han opgav jagten og skyndte sig til sit vanhelligede hjem. Da han nærmede sig slottet, var kong Hodi i færd med at klatre ned af mangotræet; han kom dog i rette tid til at hindre ham i at undslippe, og da han havde forvisset sig om, at dronningen ikke iagttog dem, sagde han til kong Hodi: »Som en tyv er du kommet til mit slot; bered dig nu til at kæmpe med mig«. Kong Hodi svarede: »Jeg har hverken bue eller noget andet våben; vil du dræbe en værgeløs mand?«

Kong Rasalu svarede: »Blandt mit folk kendes en kampmåde, som jeg nu skal lære dig. Tag min bue og tag mine pile. Se her har jeg talt halvtredsindstyve skridt. Stil dig op dér og afskyd dine pile mod mig«. Derefter drog Rasalu sit sværd og stillede sig i forsvarsstilling.

Kun med meget besvær lykkedes det kong Hodi at spænde buen, og skræk fyld-

te hans sjæl, da han så, hvorledes kong Rasalu med sit sværd ramte alle de pile, han afskød imod ham og huggede dem i stykker. Derpå byttede de to konger våben, og nu begyndte kampens anden og sidste del. Først vilde Rasalu prøve sin modstanders mod, han spændte buen og lod som han vilde skyde. Men i det samme sprang kong Hodi som en fejg kryster om bag mangotræet. »Nå du kryber i skjul«, råbte kong Rasalu; »pas på, nu kommer først pilen«. I samme øjeblik susede pilen med vældig kraft igennem luften; den gennemborede først træet, derefter forræderens hjerte og faldt til jorden flere alen bag ved ham.

Så gik kong Rasalu hen til den faldne, tog sit sværd og afhuggede hans hoved. Et udtryk af vild glæde afmalede sig i Rasalus ansigt, og han sagde ved sig selv: »Denne gang har jeg ikke bragt vildt hjem med til min hustru; dog skal hun i dag smage en ret, finere end alt, hvad hun hidtil har spist«. Den hovedløse krop lå ved hans fødder. Han rev de pragtfulde klæ-

der af, udskar et stykke kød og tog det med sig ind i slottet. Han gik ind til sin hustru, som blev meget forskrækket over at se ham.

Kongen lagde strax mærke til, at der var hejset vand op af brønden, et arbejde, der var for tungt for kvindehænder; han så, at hans yndlingshuka (vandpibe) var sat frem, at fugleburet stod åbent, at mainaen lå dræbt, og at papegøjen var borte. Han havde nu vished for, at Hodi ikke blot havde siddet i mangotræet, men også havde været inde i slottet.

»Hvem har været her,« spurgte han, »og hvem har åbnet buret?« »Ingen har været her«, svarede hun, »og fuglene har jeg ladet flyve, for at de kunde få frisk luft, de sidder vist ude i mangotræet«. Da gik kongen hen til vinduet og råbte på fuglene. Papegøjen svarede: »Her er jeg, men jeg tør ikke komme tilbage til slottet«. Da strakte kongen sin hånd ud, og papegøjen kom flyvende og satte sig på den. Kongen spurgte den nu ud, om hvad der var foregået i slottet, og den svarede sand-

færdigt på alle hans spørgsmål, medens dronningen stadig sagde den imod. Da kongen mente at have fået vished i sin sag, bød han Koklán at gå ud at bage hans brød og passe på, at kødet blev vel tilberedt.

Da hun kom tilbage med det friskbagte brød og det dampende kød, sagde han til hende: »Sæt dig ned, og lad os spise sammen endnu en gang«. Kvinde, som hun var, glemte hun strax sin brøde og tog glad imod hans anmodning, og hendes mod voxede; men mænd er anderledes, de skjuler, hvad de tænker, og ruger over deres mistanke. Kongen førte et af brødene til sine læber med de ord: »I dag smager brødet mig ikke«. Men dronningen udbrød: »Hvad er det for en føde, du har bragt mig i dag, du kære? Aldrig har noget stykke vildt forekommet mig så velsmagende som dette«. Kongen stødte brødet fra sig og sagde: »Du spørger, hvad det er for en herlig føde? Da han levede, lå han for dine fødder; selv nu, da han er død, finder du behag i ham. Du har

spist hans kød. Men gid den kvinde, hvis hjerte har sveget sin tro, må gå til grunde og dø«.

Da dronningen hørte dette, blev hun forfærdet; hun forstod nu, at alt var røbet. Hun vendte sig til kongen og sagde til ham med en blanding af stolthed og trods: »Enten jeg går eller jeg sidder, så piner du mig; men han, for hvis skyld du piner mig, har været mit liv og min sjæl, og sammen med ham vil jeg dø«. Med disse ord sprang hun op, løb hen til slotsmuren og styrtede sig ud over den. Men før hendes legeme blev knust mod klipperne, havde hun allerede udåndet, og således døde den troløse, skønne Koklán.

Resten af æventyret, der handler om, hvorledes det senere går kong Rasalu, vedkommer os ikke her. Kun den anførte episode interesserer os på grund af den mærkelige overensstemmelse, den frembyder med det motiv, vi har behandlet i det foregående. Det er her iført en broget orientalsk dragt og udstyret med en

mængde ejendommelige og maleriske træk, der giver det et helt nyt udseende, men grundelementerne er stadig de samme. Æventyret er ligesom de europæiske versioner bygget over fortællingen om en mand af fornem byrd, der hævner sig på den, der har krænket hans ære, ved at dræbe ham og give sin utro hustru et stykke af hans kød at spise. At det er hans hjerte, siges ikke udtrykkeligt i den hindustanske fortælling; men denne lille forskellighed synes ganske uvæsentlig, når man tager lighedspunkterne i betragtning. De er i virkeligheden så mange og mærkelige, at man tør antage, at der er et nært slægtskab mellem æventyret om kong Rasalu og de provençalske, nordfranske og italienske fortællinger. Hvorledes dette slægtskab nærmere er at bestemme, om motivet er vandret fra Orienten til Europa eller omvendt, er et meget vanskeligt spørgsmål. Vi skal i næste kapitel undersøge, hvorvidt der overhovedet er nogen mulighed for at besvare det på grundlag af det foreliggende materiale.

VI
HJERTESAGNETS HJEMLAND

Vi har nu gjort bekendtskab med de vigtigste former, i hvilke fortællingen om sangerens hjerte er overleveret; vi skal dernæst undersøge, hvorvidt det er muligt at afgøre, fra hvilket land denne fortælling stammer. Spørgsmålet er atter og atter blevet stillet, og det er blevet besvaret på flere forskellige måder. Men det er langtfra, at man er nået til nogen afgørelse. Tværtimod; det eneste, jeg synes, man med sikkerhed kan sige, er, at man absolut intet véd om, hvorfra fortællingen er kommet.

Lad os i korthed gennemgå de fremsatte formodninger.

Det ældste spor af fortællingen findes, som tidligere berørt, i Thomas' gamle digt om Tristan. Her berettes, at dronning Iseut synger en *lai,* hvori vort motiv er behandlet.

Altså, i begyndelsen af det tolvte århundrede har fortællingen været kendt i Frankrig eller rettere i England, hvor romanen om Tristan utvivlsomt er skrevet, og den har været behandlet i et af disse yndefulde fortællende digte, som man kalder *lais*. De fleste af disse digte er af keltisk oprindelse, og man har da meget naturligt fremsat den formodning, at vort motiv også skulde være af keltisk oprindelse. Det har imidlertid vist sig umuligt at føre noget som helst bevis for denne hypotese, hvorfor også dens egen ophavsmand, Gaston Paris, har forladt den. Vi træffer i den gamle keltiske litteratur hverken beslægtede fortællinger eller parallelle motiver, og heller ikke den keltiske kultur synes at frembyde tilknytningspunkter for det barbariske træk med det spiste hjerte. Nu er det altid farligt at drage slutninger *ex silentio,* og det forsigtigste vil derfor være at sige, at der vel er en mulighed for, at fortællingen kan være keltisk, men noget bevis herfor er der hidtil ikke præsteret.

Så har man fæstet sig ved den omstændighed, at fortællingen også er kendt i Orienten, og hævdet, at den måtte være kommet fra Indien. Denne formodning kan ved første øjekast se yderst tiltalende ud; den falder jo godt i tråd med, hvad vi véd om mange af de middelalderlige fortællingers oprindelse. Gennem oversættelser og ved mundtlig overlevering er jo en stor del af Orientens rige æventyrskat nået til Europa ad mange og mærkelige veje og tit gennem mange og mærkelige mellemled. Buddhistiske fortællinger, snart alvorlige, snart satiriske, æventyr og dyrefabler er vandret fra Indien og gennem persiske, arabiske, græske overgangsformer nået frem til Europa over Byzans, Sicilien eller Spanien og blevet optaget i middelalderens latinske litteratur, hvorfra de videre er overført på folkesprogene og således efterhånden udbredte så godt som overalt i Europa. Hvor mange af de motiver, som vi finder behandlet i den moderne litteratur, kan ikke føres tilbage til orientalsk

oprindelse? »Konen med æggene«, for blot at nævne eet exempel, har tilbagelagt en lang og vidunderlig rejse, som begynder i Indien og fører hende rundt i mange lande, inden hun havner i Danmark og tages under behandling af H. C. Andersen.

Med hensyn til »Sangerens hjerte« er der imidlertid den ting at bemærke, at den orientalske form synes at være forholdsvis moderne. Den er først nedskrevet i vore dage, og motivet findes overhovedet ikke i nogen af de gamle indiske æventyrsamlinger, ligesom der heller ikke hidtil er eftervist spor af det, hverken i den persiske, arabiske eller tyrkiske litteratur.

Der er af disse og adskillige andre grunde ingen stor sandsynlighed for, at vort motiv skulde være kommet fra Orienten. Det synes tværtimod langt rimeligere at antage, at det orientalske æventyr om Rasalu skulde være indvandret fra Europa og have sit udspring i fortællingen om den provençalske troubadur, sammenblandet med en novelle af Boccaccio. Hvorledes

det nu end forholder sig hermed, synes det sikkert, at der ikke lader sig anføre et eneste afgørende bevis for, at »Sangerens hjerte« skulde være kommet til Europa fra Orienten.

Endelig har en svensk videnskabsmand, Axel Ahlström, hævdet, at motivet må være af germansk eller skandinavisk oprindelse. Ved denne antagelse møder vi imidlertid ganske den samme vanskelighed som ved de tidligere anførte. Der findes ikke, hverken i den gamle germanske eller skandinaviske litteratur, nogen fortælling, som har kunnet danne udgangspunktet. Dette er også Ahlström ganske på det rene med, men han henviser til de mange episoder i disse litteraturer, hvor et udrevet og tilberedt hjerte spiller en rolle.

I Nibelungensagnene omtales, hvorledes Regin vil spise sin broder, dragen Fafners hjerte og sætter den unge Sigurd til at stege det. Sigurd steger det, men brænder sine fingre på det; for at dulme smerten stikker han dem i munden og lærer derved at forstå fuglenes sprog.

I Atlamál berettes, hvorledes Atli svigagtig har lokket sin hustrus brødre, Gunnar og Hogni, til sig og taget dem til fange for at komme i besiddelse af skatten. Ingen af dem vil dog røbe, hvor den findes, sålænge den anden broder er i live. Atli lader da hjertet skære ud af brystet på Hogni og viser det til Gunnar. Men denne vil alligevel ikke røbe hemmeligheden og bliver derfor kastet i ormegården. Gudrun vil nu tage hævn over sine brødre. Ved et gravøl, som holdes for nogle i striden faldne krigere, spørger Atli efter sine sønner Erp og Eitil, og Gudrun svarer ham da, at han i mjøden har drukket deres blod og i maden spist deres hjerter.

I Hyndluljód fortælles i dunkle ord, at Loke fortærede et kvindehjerte, og herved kom al fortræd og ufred ind i verden gennem onde kvinder.

Endelig kan også anføres en beretning, som findes i Snorres »Ynglinga-saga« (kap. 34). Det hedder her: »En vinter, da der var kommet meget folk sammen til Up-

saler, var kong Yngvar dér og hans sønner, de var sex vintre gamle. Alv, kong Yngvars og Ingjald, kong Åmunds søn satte i gang en gutteleg og skulde hver råde for sin hær; men da de legede med hinanden, var Ingjald mindre stærk end Alv, og det tyktes ham så ilde, at han græd meget. Da kom hans fosterbroder Gautvid til og førte ham bort til Svipdag Blinde, hans fosterfader, og sagde ham, at det var gået ilde med ham: han var mindre stærk og mindre kraftig i legen end Alv, kong Yngvars søn. Da svarede Svipdag, at det var en stor skam. Dagen efter lod Svipdag tage hjertet af en ulv og stege på tén og gav det siden til Ingjald kongesøn at æde, deraf blev han den grummeste og værste af sindelag.«

Der er, mener Ahlström, en stor mulighed for, at vort motiv kan høre hjemme i lande, hvor sådanne sagn og fortællinger har kunnet fremkomme, og denne mulighed kan man naturligvis ikke benægte. Men samtidig må man heller ikke glemme, at man også i andre lande og andre

8*

kulturperioder finder sagn og beretninger, der indeholder tilsvarende exempler på barbarisk hævn.

Fra den klassiske oldtid kendes fortællingen om Atreus og hans broder Thyestes, der havde forført hans hustru. For at hævne sig lod han Thyestes' børn myrde og deres kød sætte på bordet for ham. Først bagefter fik han at vide, hvilket forfærdeligt måltid han havde indtaget.

Forlader vi den klassiske oldtid, træffer vi for exempel i den italienske renaissance en beretning om en begivenhed, der skal have fundet sted i året 1437, og som på en mærkelig måde minder om »Sangerens hjerte«, fraseet at blodhævnen ikke skyldes skinsyge, men sorg og vrede, vild fortvivlelse over en søns død. Beretningen findes hos Graziani i hans »Cronaca di Perugia«. Her læses:

»I egnen om Acquapendente vogtede tre hyrdedrenge deres kvæg, og en af dem sagde: »Lad os prøve, hvordan man bærer sig ad med at hænge folk!« Da den ene allerede sad på skulderen af den an-

den, og den tredje havde lagt en strikke om hans hals og bundet den fast til et egetræ, kom der en ulv; de to flygtede og lod den hængte kammerat blive tilbage. Bagefter fandt de hans døde legeme og begravede det. Om søndagen kom hans fader for at bringe ham brød, og den ene af de to drenge tilstod da for ham, hvad de havde gjort, og viste ham graven. Men den gamle dræbte sin søns morder med en kniv; derpå skar han ham op og tog hans lever med sig hjem. Her indbød han den dræbtes fader til sig, beværtede ham med sønnens lever og fortalte ham bagefter, hvad det var, han havde spist. Nu begyndte der et gensidigt myrderi mellem de to familier, og inden en måned var 36 personer myrdede, deriblandt kvinder så vel som mænd.«

Vi har her et enestående exempel på, hvad man kaldte en *bella vendetta*, en skøn hævn, og det vilde være naturligt at antage, at det land, hvor hævntørsten har kunnet give sig et sådant udslag, måtte være hjemlandet for »Sangerens hjerte«,

men Boccaccio siger jo udtrykkeligt, at han har sin fortælling fra Provence.

Det synes dog sikkert, at sagnet ikke oprindeligt kan stamme fra dette land, og dog har motivet om det spiste hjerte her været så kendt og udbredt, at det er blevet benyttet allegorisk i den senere trubadurdigtning. Den italienskfødte digter Sordel har skrevet en klagesang over Blacas, der besynges som typen på en høvisk, tapper og højsindet ridder. Sådanne klagesange indeholdt ikke blot en lovprisning af den afdøde, de formede sig også hyppig som en satire over de efterlevende, og Sordels *complancha* er i alt væsentligt et spottedigt, fuldt af voldsomme udfald mod samtidige fyrster. Han indbyder dem til at komme og spise af den ædle Blacas' hjerte, thi de trænger alle til det: den romerske kejser for at han kan blive tapper, kongen af England for at han kan blive modig og gavmild, kongen af Aragonien for at befri sig for den skam, der hviler på ham, o. s. v.

Selve Dante, der var stærkt påvirket

af den provençalske digtning, og som i Skærsilden lader sig ledsage af Virgil, der repræsenterer klassicismen, og den nysnævnte Sordel som repræsentant for trubadurdigtningen, har i sin ungdomsdrøm, »Vita nuova« benyttet det samme motiv. Han vil skildre, hvor fuldstændigt han går op i den elskede, hvorledes han bliver eet med hende, og han benytter hertil en vision, i hvilken kærlighedsguden symbolsk fremstiller underet. Sonetten lyder:

»Tre gange havde natten skiftet timer, og stjernehæren strålede på himlen, da Amor viste sig for mine øjne; jeg skælver endnu ved at tænke derpå. Glad så Amor ud; i sin hånd holdt han mit hjerte, men i sin favn holdt han min elskede; hun slumrede, indhyllet i et slør. Han vækkede hende, og mildt men myndigt bød han hende som næring dette hjerte, der glødede i elskov. Derefter drog han sorgfuld bort.«

Vi vender nu tilbage til dr. Ahlström. Den svenske forsker er så overbevist om

sin hypoteses rigtighed, at han forfølger den videre. Han antager som sikkert, at fortællingen stammer fra Skandinavien, og at den herfra er kommet til England, hvor den i begyndelsen af det tolvte århundrede blev digterisk behandlet i *le lai Guiron* (sangen om Guiron), og i selve dette navn finder han et yderligere bevis for sin hypotese, idet han sandsynligvis med rette mener, at Guiron er et skandinavisk navn. Fra England skulde så fortællingen være blevet kendt i Nordfrankrig og herfra have udbredt sig videre til Provence, Italien og Tyskland.

Der er meget, der kan tale for Ahlströms formodning, men absolut overbevisende er den ikke. Bevisførelsen er for mangelfuld, og den må nødvendigvis være det, sålænge der ikke foreligger fyldigere stof.

Foreløbig må det derfor stå hen som uafgjort, hvorfra fortællingen om manden, der så grusomt hævnede sin krænkede ære, stammer. Vi véd i virkeligheden intet, om den kommer fra Skandinavien eller fra Frankrig, om den overhove-

det hører hjemme i Europa eller muligvis er indvandret fra Asien; og i selve denne uvished ligger der noget helt symbolsk.

De følelser og forhold, vi træffer i »Sangerens hjerte«, er almenmenneskelige og ikke knyttede til noget bestemt land eller folk. Elskov, under hvilken form den end optræder, følges, man kunde næsten sige med naturnødvendighed, af skinsyge.

Elskeren er skinsyg på alt og på alle; han lider skinsygens kvaler, enten der er grund til det eller ej.

Selve den følelse, vi kalder skinsyge, er så udbredt, at man støder på den overalt i livet; den er så rodfæstet, at den vistnok må siges at høre med til de mest primitive følelser hos mennesket, og den kan under alle breddegrader antage de voldsomste former og få mennesket til at begå de brutaleste handlinger.

Det er derfor i og for sig ikke nødvendigt at antage, at motivet om det spiste hjerte, hvor råt det end kan forekomme et moderne menneske, er opstået i en særlig vild og barbarisk tid. Skinsygen

omskaber mennesket, stryger i en håndevending civilisationen af ham og gør ham til et grusomt dyr. Den udvisker forskellen mellem civiliseret og vild.

Ethvert moderne storstadsblad bringer så godt som daglig meddelelser om uhyggelige skinsygedramaer, der giver sig udslag i mord eller andre forbrydelser. Snart er det en krænket ægtemand, der ved en revolverkugle vil hævne sin plettede ære, snart er det en forladt elskerinde, der kaster vitriol i ansigtet på en lykkeligere medbejlerinde for således at ødelægge hendes skønhed.

Og som det går i vore dage, er det gået altid. Litteraturen fremviser, ligefra de ældste tider, exempler på, hvor voldsomt et tag skinsygen har både i mænd og kvinder. De beherskes så viljeløst af lidenskaben, at de i deres blinde raseri kommer til at begå de utroligste, de mest barbariske handlinger.

I en skotsk ballade lader kongen ung Waters dræbe, fordi dronningen finder ham skønnere end alle andre mænd. Othello

kvæler med egne hænder Desdemona på grund af en ussel og ganske tåbelig mistanke. I Calderons drama »Sin æres læge« fatter manden en iøvrigt ganske ugrundet mistanke til sin hustrus dyd, og han lader en læge åbne årerne på hende, så hun forbløder. Den vilde pirat i Leconte de Lisle's malajiske »pantoun« skærer halsen over på den malajerpige, han elsker, fordi hun har smilet til andre end ham.

Kvinderne synes i deres skinsyge at kunne begå endnu større grusomheder end mændene. Dronning Sofie lader Tove, hvem kongen elsker, indespærre i den glohede badstue, hvor hun lider den ynkeligste død. Kvindens skinsyge dræber endogså moderfølelsen. Medea ombringer selv de børn, Jason har skænket hende, da han forlader hende for en anden kvindes skyld. Hendes grusomhed er her enestående vild, men samtidig storladen i sin vælde.

I modsætning til denne blinde ubeherskethed træffer vi skinsygedramaer, hvor der udvises en raffineret grusomhed, der

er udslaget af en kold og rolig overvejelse. Undertiden nøjes manden ikke med at dræbe elskeren for derved at hævne sin ære og volde sin hustru smerte; han vil bore dolken dybere i såret og tilføje hende bevidst en moralsk lidelse af en ganske særegen art ved at udøve en råhed mod elskerens legeme. I en folkevise, der er kendt både i Nord- og Sydeuropa, dræber manden først den, der har trådt hans ære for nær, hvorefter han afhugger hans hånd og hans hoved, som han i det afgørende øjeblik fremlægger som trofæ for sin hustru.

Paulus Diaconus fortæller, hvorledes Lombarderkongen Albuin hævnede sig på sin utro hustru Rosimunda ved at dræbe hendes elsker og omdanne hans hjerneskal til en skål, som hun daglig måtte drikke og spise af.

Et værdigt sidestykke til denne fortælling har vi i »Sangerens hjerte«. Albuin straffer med iskold beregning, og Rosimundas straf varer hele hendes liv. Anderledes i Guilhem de Cabestaings saga.

Her er tilkommen en slutning, som trods sin sublime grusomhed poetisk set lægger et sonende sørgeslør over tragedien.

Guilhem og Saurimunda fulgte kærlighedens bud, det levende livs ret overfor døde vedtægter. Ramon river hjertet ud af Guilhems knapt afsjælede legeme, det hjerte, der ved sin varme og lidenskab havde vundet den kvindes kærlighed, overfor hvem han selv stod magtesløs, og i sin barbariske hævntørst giver han hende det at spise. Men hans hævn vender sig mod ham selv. En kosteligere spise kunde han ikke byde Saurimunda end det hjerte, der i levende live havde slået så varmt og ømt for hende. Hævnen forvandles i det sidste øjeblik for hende til den højeste lykke, og dramaet finder sin harmoniske afslutning i hendes hurtig påfølgende død.

Enhver, der lever, elsker og må elske. Så er livets lov. Dog ingen véd i forvejen, for hvem hans hjerte vil komme til at banke i stille fryd, i jublende glæde, i navnløs

kvide; ingen véd det, og ingen er herre derover.

Men hvilken vej end kærligheden følger, de, der elsker, har altid ret overfor de andre, ret i kraft af den stærke følelse, livets højeste gave.

Verden anerkender sjældent denne ret. Den møder frem med sine krav, der kommer kærligheden på tværs. Dens krav er strenge og uafviselige, den har magten til at sætte dem igennem, og den slider hjertet ud af brystet på den, som ikke vil bøje sig — eller ikke kan.

